

L. Coelii lactantij firmiani diuinay institutionū aduersus gētes
libro. iiii. de falsa sapientia ad Constantinum Impatorem.

Cōmēdat ī primis ueritas: & omnium p̄ferē eloquētię. Et quare
nō sint eā assecuti philoſophi apitur. Et quare ſtilo ſimplici ſa
cra ſcribāē eloqa. Et q̄ p̄his tūc maxie credēdū ē: cū ſuā ignoīā
am profitentur. C. i.

Ellē mihi quoniā ueritas in obscuro latere adhuc
exiſtimat: uel errore atq; īperitia uulgi uariis et in
eptis ſuſtitiōib⁹ ſeruiētis: ul' p̄his prauitate inge
nioꝝ turbātib⁹ eā poti⁹ q̄ illuſtrātibus: & ſi nō q̄
lis in Marco Tullio fuit: q̄ p̄cipua & admirabil

fuit: aliquā tñ p̄ximā eloquētię cōtīgē facultatē: ut quātū ueritas
ui ſua p̄p̄a ualeat: tātū īgenij quoq; uirib⁹ nixa exercēt ſe aliqñ: et
diſcuſſis cōuictiſq; tā publicis: q̄ eoꝝ q̄ ſapiētes putāt erroribus
hūano generi clariffimū lumē īferret. Qd' qdē duab⁹ ex cauſis
fieri uellē: uel qd' magis poſſēt credē hoīes ornatę ueritati q̄ etiā
mēdacio credūt: capti orationis ornatu lenocinioq; uerboꝝ: uel
certe ut ipſi philoſophi ſuis armis potiſſimuꝝ: q̄bus placere ſibi
& confidere ſolent opprimerent a nobis: ſed quoniā deus hanc
uoluit rei eſſe naturam: ut ſimplex & nuda ueritas eēt luculētior
quia ſatis ornata per ſe eſt. Ideoq; ornamentis extrinſecus addi
tis ſucata corrumpit. Mendaciu uero ſpecie placet aliena: q̄ p̄ ſe
corruptuꝝ uaneſcit ac deſluit: niſi aliunde ornatu queſito circū
litum fuerit ac politum: & quo animo fero ingenium mihi medi
ocre fuiſſe conſeſſum. Verum ego non eloquentię ſed ueritatis
fiducia ſuſcepi hoc opus maius fortaffe q̄ ut poſſit meis uiribus
ſuſtineri: quod tamen etiam ſi ego defecerim deo cuius eſt hoc
munus adiuuante: ueritas ip̄a complebit. Etenim cum ſciam ma
ximos quoſq; oratores a cauſidicis mediocribus ſepe uictos: q̄
tanta eſt potentia ueritatis: ut ſeipſam quanuis in rebus exiguis
ſua claritate defendat: Cur hanc ego in maxima cauſa ab ingenio
ſis quidem illis ac diſertis uiris. ſed tamen falſa dicentibus opp̄ſ
ſum iri putem: ac nō illa ſi minus oratione noſtra: que de tenui
fonte admodum exilis emanat: lumine tamen ſuo clara & illu
ſtris appareat! Nec ſi philoſophi doctrina litterarum mirabi
les extiterint: ego illis etiam ſcientiam ueri cognitionemque con
ceſſerim: quam nemo cogitando aut diſputando aſſequi poteſt

Nec enim nunc reprehendo eorum studium: qui ueritatem scire uoluerunt: quod naturam hominis deo ueri adipiscendi cupientissimam fecit: sed id arguo: id reuico: quod honestam illorum & optimam uoluntatem non sit secutus effectus: quod neque quod eorum uerum ipsum sciebat: neque quo aut ubi aut qua mente querendum: ita dum succurrere humanis erroribus cupiunt: ipsi se in plagas & errores maximos induxerunt. Ad hoc igitur me opus coarguendi perhibeam: susceptae materiae ordo ipse deduxit. Nam cum error omnis: aut ex religione falsa oriatur: aut ex sapientia: in eo conuincendo necesse est utrumque subuertere. Cum enim sit nobis diuinis litteris traditum: cogitationes hominum philosophorum stultas esse: id ipsum re & argumentis docendum est: ne quis honesto sapientiae nomine inductus: aut inanis eloquentiae splendore deceptus: humanis malitiam quam diuinis credere: quae quidem tradita sunt breuiter ac nude. Nec enim decebat aliter ut cum deo ad hominem loqueretur argumentis assereret suas uoces: tanquam fides ei non haberetur: sed ut oportuit est locutus: quasi reorum omnium maximus iudex cuius non est argumentari: sed pronuntiare uerum. Ipse ut deo: nos autem cum ad res singulas testimonia diuinae uocis habeamus: profecto monstrabimus: quanto certioribus argumentis possunt uera defendi: cum etiam falsa sic defendantur: ut uera soleant uideri: quare non est quod philosophis tantum honoris habeamus: ut eorum eloquentiam pertimescamus. Loqui enim bene potuerunt ut homines eruditi: uere autem loqui nullo modo: quia ueritatem non didicerant ab eo qui eius potens esset. Nec sane magnum aliquid efficiemus: quod illos ignorantiae redarguemus: quam ipsi sepius confitentur: in eo solo quoniam eis non creditur: in quo solo credi debuit conabor ostendere nunquam illos tantum ueridicos fuisse: quam sententiam de sua ignorantia dixerunt.

Capitulum. ii. Quod ipso nomine philosophiae conuincitur: quam inanis fuerit gentiliter philosophantium occupatio.

Vnc quoniam duobus superioribus libris religionum falsitas demonstrata est: necnon origo ipsa totius erroris exposita: huius libri munus est: philosophiam quoque ostendere: quam inanis & falsa sit ut omni errore sublato: ueritas patefacta clarescat. Ordiamur itaque a communi philosophiae nomine: ut ipso capite destructo

facilior nobis aditus pateat ad excidendum; omne corpus: si tamē potest corpus uocari: cuius partes ac mēbra discordēt nec ullā cōpage inter se coherant: sed quasi disiecta & dissipata palpitare potius q̄ uiuere uideātur. Philosophia est ut nomen indicat: ipsiq; diffiniunt studium sapientiē. Vnde igit̄ probem magis philosophiam non esse sapientiam: q̄ ex ipsius nominis significatione. Qui enim sapientiē studet: utiq; nondū sapit: sed ut sapere possit studet. In ceteris artibus studiū qd efficiat et quo tendat apparet: quas cum discendo aliquis affectus est: iam nō studio sus artificij: sed artifex nominatur. At enim uerecūdię causa studiosos se sapiētię: nō sapiētes uocauerūt. Immo uero Pythagoras qui hoc primus nomen inuenit: cum paulo plus saperet q̄ illi priores: qui se sapientes putauerunt intellexit nullo humano studio posse ad sapientiam perueniri: & ideo non oportere incomprehensibile atq; imperfectę rei pfectum nomen imponi. Itaq; cum ab eo quęreret: quēnam se profiteretur. Respondit philosophū i. quęsitorem sapientiē. Si ergo philosophia sapientiam quęrit nec ipsa sapientia est: quia necesse est aliud est quod quęrit: aliud quod quęritur: nec quęsitio sapientiē recta est: quia nihil potest inuenire. Ego uero ne studiosos quidem sapientiē philosophos esse concesserim: quia illo studio ad sapientiam non puenit. Nā si facultas inueniendę ueritatis huic studio sibiaceret: et si esset id studium tanq̄ iter ad sapientiam: aliqñ esset inuenta. Cum uero tot temporibus: tot ingenijs in eius inquisitione cōtritis non sit cōprehensa: apparet nullam esse ibi sapientiam. Non ergo sapiētię student: qui philosophant: sed ipsi studere se putant: q̄ illud quod quęrunt: ubi aut quale sit nesciunt. Siue ergo sapientiē student: siue non student: sapientes non sunt: quia nunq̄ reperiri potest: quod aut non recte quęritur: aut omnino non quęritur.

Capitulum. iij. Ex quibus rebus philosophia constet. Et q̄s fuerit auctor academicę sectę: quę nihil recte diffinit q̄ solā opinionem esse in philosophia gentilium qui ideo plus audent: q̄ errores eorum non arguit nisi deus.

u Ideamus tamen id ipsū possit ne h̄ studio reperiri aliqd an nil. Duabus rebus uidetur philosophia cōstare scientia: &

opinatioe: nec ulla alia re. Sciētia uenire ab igenio nō pōt: nec cogitatione compbendi: q̄ in seipso habere ppriā sciētia: nō hominis sed dei est. Mortalis autem natura nō capit sciētia: nisi q̄ ueniat extrīsecus. Idcirco enī oculos: & aures: & ceteros sensus patefecit in corpore diuina solertia: ut p̄ eos adit⁹ sciētia pueniret ad mentem. Nā causas naturaliū reꝝ disq̄rere: aut scire uelle: solutꝝ ne tantus quātus uideatur: an multis partib⁹ maior sit q̄ oīs hęc terra. Item luna globosa sit: an cōcaua. Et stelle utrum ne cōbēreant celo: an per aerem libero cursu ferantur. Cēlum ipsum qua magnitudine: qua materia constet: utrum quietum sit an mobile: an incredibili celeritate uoluatur. Quanta sit terre crassitudo: aut quibus fundamentis librata & suspēsa sit. Hęc inquam disputando & coniecturis uelle comprehendere: tale est profecto: quale si disserere uelimus: qualem esse arbitramur cuiuspiā remotissimę gentis urbem: quam nunquam uidimus: cuiusque nihil aliud q̄ nomen audiuimus: si nobis in ea re sciētia uenire dicemus: quę non potest sciri: nonne insanire uideamur: qui asfirmare id audiamus: in quo reuinci possumus! Quāto magis q̄ naturalia quę sciri ab homine non possunt: si scire se putant: furiosi dementesq; sunt iudicandi! Recte ergo Socrates & eum secuti academici sciētia sustulerunt: quę nō disputantis: sed diuinantis est. Superest ut opinatio in philosophia sola sit. Nam unde abest sciētia: id totum possidet opinatio. Id enim opinat̄ quisq; quod nescit. Illi autem qui de rebus naturalib⁹ disputāt: opinantur ita esse ut disputant. Nesciunt igitur ueritatem: quoniam sciētia certi est: opinatio incerti. Redeamus ad illud superioris exemplum. Age opinemur de statu & qualitate urbis illius: quę nobis rebus omnibus p̄ter nomen ignota est. Verisimile est in plano sitam lapideis moeniis: edificijs s̄blimibus: uis pluribus: magnificis ornatib⁹q; delubris. Describamus si placet mores habitumq; ciuiū. Sed cū hęc dixerimus alius contraria disputabit: & cum hic quoq; perorauerit: surget & tertius: & alij deinceps: & opinabunt̄ multo disparia: q̄ nos sumus opinati. Quid ḡ erit ex oīs ueri certius! Fortasse nihil. At oīa sunt dicta: q̄ in reꝝ natura cadunt: ut necesse sit aliquid eoꝝ esse uerum: at nescitur: quis uerum dixerit: potest fieri: ut omnes ex parte aliqua errauerint: ex parte attigerint ueritatem. Stulti ergo sumus si

3
hoc disputatione queramus. Potest enim supuenire aliquis: qui
opinionem nostras derideat: nosq; pro insanis habeat: q; uelimus
id qd nescim⁹ qle sit opinari. Verū nō opus est: longe posita cō
quirere. Vnde nemo fortasse ueniat: q; nos redarguat. Age opine
mur: qd nūc in foro gerat: qd in curia lōgu; est id quoq; dicam⁹:
interposito uno pariete qd fiat: nemo potest id scire: nisi q; audi
uerit aut uiderit. Nullus enī; audet id dicere: q; nō statim uerbis
sed re ipā presentī refutabit. At q; hoc idem faciūt philosophi: q;
disputāt in cēlo quid agat: sed eo se id impune facere arbitrātur:
quia null⁹ existit qui errores eorum coarguat. Quod si existima
rent descensurum esse aliquē: qui eos delirare ac mentiri doceret:
nunq; quicq; de his rebus quas scire non possent disputarēt. Nec
tamen ideo foelicior putanda est eorum imprudentia & audacia
quia non redarguunt. Redarguit enī; deus: cui soli ueritas nota
est: licet conuiuere uideatur: eamq; hominū sapientiam pro sum
ma stulticia computat.

Capi. iiii. Quō Zeno & Socrates totā philosophiam sustule
rūt de medio: & q; si quodā ciuili bello iuis cōfecta est armis.

Ectē igitur Zeno ac stoici: opinionem repudiarunt.
Opinari enim te scire quod nescias: non est sapientis: s; temerarij
potius ac stulti. Ergo si neq; sciri quicq; potest (ut Socrates docuit)
nec opinari oportet (ut Zeno) tota philosophia subla
ta est. Quidem q; non tantum ab his duobus euertitur: qui phi
losophię principes fuerunt: sed ab omnibus ut iam uideatur: iam
pridem iuis armis esse cōfecta: in multas sectas philosophia di
uisa est: & omnes uaria sentiunt: in qua ponimus ueritate; in om
nibus certe non potest: designemus quanlibet nempe in ceteris
omnibus sapientia non erit. Transeamus ad singulas. Eodē mo
do quicquid uni dabimus. ceteris auferemus. Vnaqueq; enī; se
cta omnes alias euertit: ut se suaque confirmet. Nec ulli alteri sa
pere concedit: ne se desipere fateatur: sed sicut alias tollit: sic ipsa
quoq; ab alijs tollitur omnibus. Nihilominus enim philosophi
sunt: qui eam stulticię accusant. Quācunq; laudaueris: ueramq;
dixeris: a philosophis uituperatur ut fallā. Credemus ne igitur
uni: se suāq; doctrinā laudati: an multis unius alterius ignoratiā

culpantibus. Rectius ergo sit necesse est: quod plurimi sentiunt: quod unus. Nemo enim potest de se re recte iudicare: quod nobilis poeta testatur. Ita enim comparatam esse hominum naturam omnium: aliena ut melius uideant & diiudicent quam sua. Cum igitur omnia incerta sint: aut omnibus credendum sit: aut nemini. Si nemini: sapientes ergo non sunt: quia singuli sapientes esse se putant: si omnibus: etque non sunt sapientes: quia singuli ab omnibus esse negantur sapientes. Pereunt igitur uniuersi hoc modo: & tamquam Spartiatum illi poetarum: sic se inuicem iugulant: ut nemo ex omnibus restet: quod eo fit: quia gladium habent: scutum non habent. Si ergo singule secte multarum sectarum iudicio stulticie conuincuntur: omnes igitur uanę atque inanes reperiuntur. Ita seipam philosophia consumit & concit. Quod cum intelligeret Arcefilas academice conditor reprehensiones omnium inter se collegit: confessionemque ignorantie clarę philosophorum: armavitque se aduersus omnes. Itaque constituit nouam non philosophandi philosophiam. Eo igitur auctore: duo philosophie genera esse coeperunt. Vnum illud uetus quod scientiam sibi uendicat. Alterum nouum repugnans: quod eam detrahit. In his duobus generibus uideo discidium: & quasi ciuile bellum: sapientiam que distrahi non potest: in qua parte ponemus. Si natura rerum sciri potest: hec tironum caterua interibit: si non potest ueterani concit: si pares fuerunt: nihilominus peribit dux omnium philosophia quia distracta est. Nihil enim potest sine interitu suo sibi esse contrarium. Si autem (ut docui) nulla potest esse in homine interna & propria scientia: ob fragilitatem conditionis humane Arcefile manus uincit: sed ne ipsa quod stabit: que non potest omnino nihil sciri.

Capitulum. v. Contra academicos multa scire & natura rerum & uite necessitas cogit.

Vnt enim multa que natura ipsa nos scire: & usus frequens & uite necessitas cogit. Itaque pereundum est nisi scias que ad uitam sunt utilia: ut appetas: que periculosa: ut fugias & uites. Preterea multa sunt que usus inuenit. Nam solis ac lune uarij cursus: & meatus siderum: & ratio temporum deprehensa est: & natura corporum a medicis herbarumque uires: & ab agricolis natura terrarum: necnon imbrium futuroque ac tempestatum signa collecta

funt. Nulla deniq; ars est: quę nō scientia cōstet. Debuit ergo Archelilas si qd sciret distinguere: quę sciri possent: quęue nesciri. Sed si id fecisset ipse se in populū redegit. Nā uulgius interdū plus sapit: q̄ tantū quātū opus est sapit: a quo si quęras utru; sciat aliqd: an nihil dicet se scire quę sciat: fatebit̄ se nescire quę nesciat. Recte ergo alioꝝ sustulit disciplinas: sed nō recte fundauit suā. Ignoratio enim rerū omniū nō potest esse sapiētia: cui⁹ est scire propriū. Ita cū philosophos expugnauerit: ac docuerit nihil eos scire: ipse quoq; nomen philosophi pdidit: q̄a doctrina eius est nihil scire. Nā q̄ alios rephendat quod nesciāt ipse debet sciēs esse. Cū autē nihil sciat: quę puerlitas: quęue insolentia est: ob id ipsum se philosophū cōstituere propter qd̄ ceteros tollat? Possunt eni; sic respōdere: si nihil nos scire cōuincis: & ideo non esse sapientes: quia nihil sciamus: ergo ne tu qdem es sapiēs: quia te quoq; cōfiteris nihil scire. Quid ergo promouit archelilas nisi q̄ confectis omnibus philosophis: seipm quoq; eodem mucrone transfixit? Nusq̄ ne igitur sapientia est.

Capitulū. vi. Quomodo sapientia in medio errantiu; fuerit. Et academici cōtra phycos: & phyci cōtra academicos dimicauerint. Et quę sint assistataru; exempla quęstionum. Et q̄ rationes cęlestium sine naturalium scire non possunt.

Mmo uero iter philosophos fuit: sed nemo uidit. Alij putauerunt scire posse omnia: sapiētes utiq; non fuerunt. Alij nihil: ne hi quidem sapientes fuerunt illi: quia plus homini dederūt: hi quia minus utriusq; in utrāq; partem modus defuit. Vbi ergo sapientia est: ut neq; te omnia scire putes quod dei est: neq; omnia nescire quod est pecudis. Est enim aliquid mediū quod sit hominis: id est scientia cum ignoratione coniuncta & temperata. Scientia in nobis ab anima est: quę oritur e cęlo: ignoratio a corpore quod est e terra. Vnde nobis & cu; deo: & cum animalibus est aliqua communitas. Ita quoniam ex his duobus cōstamus elementis: quorum alterum luce predictum est: alterum tenebris. Pars nobis data est scientię: pars ignorantię: per hunc quasi pontem transire sine cadendi periculo licet. Nam si illi omnes q̄ in alteram partem inclinauerunt: aut dextro: aut sinistro uersus

ceciderūt. Vtraq; aut pars quō errauerit dicā. Academici contra
pbyficos ex rebus oblcuris argumentati sunt nullā esse scientiā:
& exemplis paucarū rerū incōprehēfibiliū cōtēti: amplexi sunt
ignorantiā: tanq̄ scientiā totam fustiliffent: quia in parte fustule
rāt: pbyfici contra ex his quę aperta sunt: argumentum trahebant
fciri posse: cōtentiq; pspicuis retinebant sciētīā: tanq̄ totā defen
dissent: quia ex parte defenderāt. Ita neq; hi clara: neq; illi obscu
ra uiderūt: sed utriq; dum solā scientiā confertis manibus: uel re
tinēt uel eripiūt: nō uiderunt in medio constitutā fore: quę illos
ad sapiētīā transmitteret. Verū Archefilas ignorantie magister:
cū Zenoni obtractaret principi stoicorū: ut totā philosophiam
euerteret (auctore Socrate) suscepit hāc sententiam: ut affirmaret
nihil fciri posse. Itaq; coarguit ad existimatōem pbyfophorū:
q̄ putassent ingeniis suis erutā esse atq; inuentā ueritatē: uidelicet
q̄ mortalis fuerat illa sapiētīa: paucisq; ante temporibus institu
ta: ad summū iam incrementū puenerat: ut iam necessario cōsene
sceret ac periret repēte exstitit academia tāq̄ senect̄ philosophie
quę illā cōficeret iam deflorescentē. Recte uidit Archefilas arro
gātes uel potius stultos esse: q̄ putēt sciētiam ueritatis cōiectura
posse cōprehēdi: sed tamen falīa dicentē redarguere nō pōt nisi
qui scierit ante quid sit uerum: q̄ Archifilas ueritate non cognita
facere conatus: introduxit genus philosophie assistatum: quod
latine instabile siue inconstans possumus dicere. Vt enim nihil
sciendum sit: aliquid fciri necesse est. Nam si omnino nihil sci
as idipsum nihil fciri posse tolletur. Itaq; qui uelut sentētie loco
pronunciat: nihil fciri tanq̄ perceptū pfitetur & cognitum: ergo
aliquid fciri potest. Huic simile est illud q̄ in scholis pponi so
let in asystati generis exemplum somniasse quendam. ne somni
is crederet. Si enim crediderit: tum sequitur ut non sit credendū;
si aut non crediderit: tum sequitur ut credendum sit. Ita si nihil
fciri potest: necesse est idipm fciri: q̄ nihil sciatur: si autē scitur
posse nihil fciri: falsum est ergo q̄ dicitur nihil fciri posse. Sic
inducitur dogma sibi ipsi repugnās: seq; dissoluens. Sed homo
uersutus ceteris pbyfophis: uoluit sciētīā eripere: ut eam domi
absconderet. Nam sibi illā profecto non adimit: qui aliquid af
firmat: ut ceteris adimat: sed nihil agit. Apparet enim ac fure; su
um prodit. Quāto faceret sapientius ac uerius: si exceptōe facta

*Sic se nihil uire; nō bona
letitia.*

diceret causas: rationesq; dūtaxat reꝝ cęlestiū seu naturalium q; sunt abdite nesciri posse: q; null⁹ doceat: nec quęri oportere q; inueniri quęredo nō possunt. Qua exceptōe interpolita: & p̄hysicos admonuisset: ne quęrerēt ea quę modum excederēt cogitationis humane: & seip̄s; calūnię inuidia liberasset: & nobis certe dedisset aliquid quod sequeremur. Nunc autē quom ab his se quēdis nos retraxerit: ne uelim⁹ plus scire q̄ possum⁹: nō minus a se quoq; ipso retraxit. Quis enī uelit laborare: ne qcq; sciat: aut eiusmodi suscipere doctrinā: ut etiā communē scientiā perdat: quę si doctrina est: sciētia est necesse ut cōstet. Si nō est: quis tam stultus: ut discēdū id putet: in quo aut nihil discit: aut omnino dediscit. Quare si neq; omnia sciri possunt q; p̄hysici putauerunt: neq; nil q; academici philosophia omnis extincta est. .

Capitulum. viij. De morali philosophia: & quare sicut utili or: ita & cęteris philosophię ptibus sit facilior: quę fuerint omniū philosophoꝝ fere sententię de summo bono.

Ranfemus nūc ad alterā philosophię partē quā ipsi moralē uocāt: in q̄ toti⁹ philosophię ratio cōtinet. Si qdē in illa p̄hysica sola oblectatio est: in hac etiā utilitas. Et quoniā in disponēdo uitę statu: formādisq; moribus piculo maiore peccat: maiorē diligētīā necesse est adhiberi: ut sciam⁹ quō nos oporteat uiuere. Illic enī pōt uenia cōcedi: q; siue aliqd dicūt: nihil piūt siue delirāt: nihil nocēt. Hic uero null⁹ discidio: null⁹ errori est loc⁹. Omnes unū sentire oportet: ip̄amq; philosophiā uno q̄si ore p̄cipere: q; si qd fuerit erratū: uita omnis euertit in illa p̄ori parte: ut periculi minus ita plus difficultatis est: q; obscura rerū ratio cogit diuersa & uaria sentire. Hic ut periculi pl⁹: ita min⁹ difficultatis: q; ip̄e usus reꝝ & quotidiana experimēta possunt docere: qd sit uerius & meli⁹. Videam⁹ ergo utrūne cōsentiāt: aut qd nobis afferāt: quo rectius uita degat. Non necesse est omnia circuire. Vnū eligam⁹ ac potissimū: qd est summū ac p̄ncipale: in quo totius sapiētīę cardo uersat. Epicurus summū bonū in uoluptate animi esse censet. Aristippus in uoluptate corporis Chaliphon & Dynamachus cyrenaici: honestatē cu; uoluptate iunxerūt. Diodorus in priuatōe doloris: summū bonū posuit

Hieronym⁹ i nō dolēdo. Peripathici aut̄ in bonis animi & corporis & fortunę. Erilli summū bonū est sciētia. Zenonis cū natura cōgruenter uiuere: quorundā stoicoꝝ uirtutē seq. Aristoteles in honestate ac uirtute summū bonū collocauit. Hęc sunt fere omniū sentētię. In tāta diuersitate quę seqmur? Cui credim⁹? Par est omnib⁹ auctoritas. Si eligere possumus qd̄ est meli⁹: iaz nō est philosophia nobis necessaria: q̄ sapientes iam sum⁹: q̄ de sapiētū sentētis iudicem⁹. Cū uero discēdi sapientię cā ueniamus: qd̄ possum⁹ iudicare q̄ nōdum sapere coeperim⁹: maxime cum p̄sto assit academicus: q̄ nos pallio retrabat ac uetet cuiq̄ credere: nec tamen afferat ipse quod sequamur.

Capi. viij. Quod uera sapiētia docet summū bonū hōis nō esse animi uel corporis uoluptatē: aut aliqd̄ eoꝝ quę a philosophis sunt p̄posita.

Vid ergo supest: nisi ut omiffis litigatōib⁹ furiosis ac p̄tinacib⁹: ueniam⁹ ad iudicē illum: scilicet datorē simplicis & q̄etę sapiētię q̄ nō tm̄ formare nos ac inducere in uiā possit: ueꝝ etiā de cōtrouerfīs istoꝝ ferre sententiā. Hęc nos docet qd̄ sit homis ueꝝ ac summū bonū: de quo prius q̄ dicere incipio: ille oēs sentētię sunt refellendę: ut appareat neminē illoꝝ fuisse sapientē. Cū de officio homis agat: oportet summū summi aīalis bonū in eo cōstitui: qd̄ cōe cum ceteris aīalibus esse nō possit: s; ut feris dētes: armentis cornua: uolucrib⁹ pēnę propria sunt: sic homini aliqd̄ suū debet ascribi: sine quo ratione; suę cōdtōnis amittat. Nā qd̄ uiuendi aut generādi cā datum est omnib⁹ q̄de; bonū naturale summū tm̄ nō est: nisi qd̄ est unicuiq; generi p̄priū. Sapiēs ergo nō fuit: q̄ summum bonū credidit animi uoluptatē: qm̄ siue ulla securitas siue gaudium est: cōis est omnibus. Aristippo ne respondēdum quidē duco: quē in corporis semp uoluptatē tuentem. nihilq; aliud q̄ uentri & uēri seruiente; ne mini dubiū est hominē nō fuisse. Sic enī uixit: ut nihil inter eꝝ pecudēq; distaret: nisi unum qd̄ loquebatur: q̄ si asino aut cani: aut sui facultas loquēdi tribuat: quęrasq; ab his quid sibi uelint cū feminas tam rabide cōsectant: ut uix diuelli queāt: cibos etiā potumq; negligent. Cur aut alios mares uiolenter abigant: aut ne uicti quide; assistāt: sed a fortioribus sepe contriti: eo magis

de uanitate uiciorū

infectent! Cur nec imbres: nec frigora ptimescāt: laborē suscipi
ant: periculū nō recusent! Quid aliud respōdebūt: nisi summū
bonū esse corporis uoluptatē: eā se appetere: ut afficiant suauis
simis sensib⁹ eosq; esse tanti: ut assequendorū causa: nec labore;
sibi ullū: nec uulnera: nec mortē ipam recusandā putent! Ab his
ne igit̄ p̄cepta uiuēdi petem⁹: q; hoc idē sentiunt: qd aīę ratōis
exptes. Aiūt cyrenaici uirtutē ipsam ex eo ipō esse laudandā: q;
sit effigies uoluptatis. Vex ergo inqt obſcoenus canis: aut sus il
le lutulētus. Nā ideo cū aduersario summa uiriū cōtētōe depu
gno: ut uirtus mea pariat mihi uoluptatē: cui⁹ expers sim: neces
ſe est si uictus absceſſero. Ab his ergo sapere discem⁹: quos a pe
cudib⁹ ac beluis nō sn̄a sed lingua discernit. Priuatōę doloris
summū bonū putare: nō plane p̄ipatheticoꝝ ac ſtoicoꝝ: sed cyni
coꝝ phōꝝ est. Quis enī nō intelligat ab egrotis: & in aliquo do
lore positis: esse hoc disputatū! Quid tā ridiculū: q̄ id habere
p̄ summo bono: qd medic⁹ possit dare! Dolēdū est ergo ut fru
amur bono: & qdē ḡuit ac ſepe: ut sit postea n̄ dolore iucūdi⁹
Miserrimus est igit̄ q; nunq̄ doluit: q; bono caret: que; nos foeli
cissimū putabam⁹: q; malo caruit. Ab hac uanitate n̄ lōge abfuit
q; ōnino nihil dolere summū bonū dixit. Nā; p̄ter qd omne
animal doloris est fugiēs: q; pōt sibi hoc bonū p̄ſtare: qd no
bis ut eueniat nihil aliud possumus q̄ optare. Sūmum aut̄ bonū
nō pōt efficere quenq̄ beatū: nisi semp̄ fuerit in ipsi⁹ ptāte. Hoc
aut̄ nō uirt⁹ homini: nō doctrina: nō labor: s; natura cūctis ani
mantibus p̄ſtat. Qui uoluptatē cū honestate iūxerūt: cōionē
hāc effugere uoluerūt: sed effecerūt repugnās bonū: qm̄ q; uolu
ptati deditus est: honestate careat necesse est: q; honestati studet
uoluptate. Peripatheticoꝝ bonum nimium multiplex exceptis
animi bonis: que; ipsa que; sint: magna cōtētio est cōe cū beluis
potest uideri. Nam corporis idest incolumitas: indolentia: uali
tudo: nō minus sunt mutis: q̄ homini necessaria: ac nescio an eti
am magis q; homo & medelis & ministerijs subleuari pōt: mu
ta nō possunt. Itē que; appellāt fortunę bona: nā sicut hōi opib⁹
ad uitā tuendā: ita illis p̄da & pabulis est opus: ita inducēdo
bonū: qd nō sit in hominis ptāte totū hominē alienę ditioni s; b
iugauerūt. Audiam⁹ etiā Zenonē (nā is iterdū uirtutē somniat)
Sūmū inquit est bonū: cū natura cōsentanee uiuere. Beluarum

igitur nobis more uidendū est. Nā que abesse debent ab homīe
in his oīb⁹ deprehēdunt: uoluptates appetūt: metuūt: fallūt: insi-
diant: occidūt. Et qd' ad rē maxīe attinet: deū nesciūt. Quid er-
go me docet: ut uiuā secūdū naturā: q' ipsa in deteri⁹ pna est: &
qbusdā blā dimētis leniorib⁹ in uicia p'cipitat: uel si aliā muto-
rū: aliā hoīs dicit esse naturā: q' homo ad uirtutē sit genit⁹: non
nihil dicit: s; tñ nō erit diffinitio sūmi boni: q' nullū est aīal: qd'
nō secūdū naturā uiuat. Qui sciētīā sūmū bonū fecit: aliqd' hōi
ppum dedit: s; sciētīā alteri⁹ rei grā hōies appetūt nō ppter ipā;
Quis enī scire cōtēt⁹ est: nō expetēs aliqū fructū sciētīe. Artes
iō discunt: ut exercent. Exercent aut uel ad s'fidia uite: uel ad uo-
luptatē: uel ad gloriā. Nō ē igit' summū bonū qd' nō ppter se ex-
petit. Quid inest: utrū sciētīā sūmū bonū putem⁹: an illa ipsa
que sciētīa ex se parit: idest uictū: gloriā: uoluptatē: que nō hōi
sunt ppria: & iō ne summa qdē bona! Nā uoluptatis & uictus
appetētia nō hōi solū: s; etiā mutis inest. Quid cupiditatis glo-
riē? Nōne in equis dephēdit: cū uictores exultēt: uicti dolēt? Tā-
tus amor laudū: tāte uictoria curē. Nec īmerito summus poeta
expiedū eē ait. Et q's cui q' dolor uicto que gloria palmē. Quid
si ea que parit sciētīa cōia sūt cū alijs aīalib⁹: nō ē ergo sūmū bo-
nū sciētīa. Prēterea nō mediocre hui⁹ diffinitōis ē uiciū: q' sciē-
tia nuda ponit. Incipiet enī beatiore uideri: q' artē aliquā scierit
immo uero q' & res malas scierit: & tā beat⁹ sit q' uenena didice-
rit tpare: q' q' mederi. Quēro igit' ad quā rē sciētīa referēda sit?
Si ad causas rez naturalium: que beatitudo erit mihi pposita: si
sciero unde nil⁹ oriat: uel qcqd' de cēlo phisici delirāt: qd' q' eaz
rerū nō est scīa: s; opinatio que p ingenijs uaria est! Restat ut sci-
entia bonoz ac maloz sūmū bonū sit. Cur ergo scīa; maluit: q'
ipā; sapiētīā summū bonū dicere: cū sit utriusq; significatio &
uis eadē? Nemo tñ usq; ad summū bonū dixit eē sapiētīam: qd'
meli⁹ dici potuit. Nā scīa parē est ad bonū suscipiendū: malūq;
fugiendū: nisi accedat & uirtus. Multi enī pbōz cū de bonis ma-
lisq; differerēt: aliter tñ q' loquebant natura cogēte uixerūt: quia
uirtute caruerūt. Virt⁹ aut cū scīa cōiūcta: sapiētīa ē. Superst ut
eos etiā refellam⁹: q' uirtutē ipā; sūmū bonū putauerūt: in q' opi-
nionē etiā. M. Tul. fuit in quo mltū icōsiderati fuerūt. Nō enī;
uirt⁹ ipā ē sūmū bonū: s; effectrix & mī ē sūmi boni: qm' pūiri

ad illud sine uirtute nō pōt. Vtrūq; intellectu est facile. Quero
enī ut ne ad præclay illud bonū facile pueniri putēt: an cū diffi-
cultate ac labore expediāt: accumulē suū errorēq; defendāt. Si faci-
le ad illud: ac sine ullo labore pueniri pōt summū bonū nō est.
Quid enī nos cruciem⁹? Quid cōficiam⁹ enitēdo dieb⁹ & nocti-
b⁹? Qñqdē tā in prōptu id qđ querim⁹ iacet: ut illud qlibet sine
ulla cōtētōe animi dephēdat: s; si cōe quoq; ac mediocre quodli-
bet bonū nō nisi labore assequimur: qm̄ bonoz natura ī arduo po-
sita ē: maloꝝ ī præcipiti. Sūmo igit̄ labore sūmū bonū asseq̄ ne-
cessē ē: qđ si uerissimū ē: ergo altera uirtute op⁹ ē ut pueniamus
ad eā uirtutē: que dicit̄ sūmū bonū: qđ ē incōgruēs & absurdū
ut uirt⁹ p seipā; pueniat ad seipā;. Si nō pōt ad ullū bonū nisi p
labore pueniri: apparet uirtutē eē p quā pueniat: qm̄ ī suscipien-
dis pferēdisq; laborib⁹: officiūq; uirtutis ē. Ergo tūmū bonū
nō pōt eē id p qđ necesse ē ad aliud pueniri. S; illi cū ignorarēt
qđ efficeret uirt⁹: aut quo tēderet: honesti⁹ aut nihil reperirēt: s; b-
stiterūt in ipsi⁹ uirtutis noīe: quā nullo pposito emolumēto: ap-
petēdā esse dixerūt: ut bonū sibi cōstituerūt q̄ bono indigerēt.
Aristoteles ab his nō lōge recessit: q̄ uirtutē cū honestate tūmū
bonū putauit: q̄ si ulla uirtus possit esse inhonesta: ac nō si quid
habuerit turpitudinis uirtus esse desinat: sed uidit fieri posse: ut
de uirtute prauo iudicio sentiat̄ male: & iō existimatōi hōinū
fuiēdū putauit. Quod q̄ facit: a recto bonoq; discedit: q̄ nō est
in nra ptate: ut uirtus p suis meritis honestē. Nam qđ est hone-
stas: nisi honor ppetu⁹: ad aliquē secundo populi rumore dela-
tus. Quid ergo fiet: si errore ac prauitate hōinū: mala existimatio
s; seq̄tur. Abijciem⁹ ne uirtutē: q̄ flagitiosa & turpis ab īsapiēti-
bus iudicē: Que qm̄ inuidia pmi ac uexari pōt: ut sit ipm̄ ppri-
um ac ppetuū bonum: nullo extrīsecus adiumēto īdigere debet
quin suis p se uirtutibus nitat̄ & cōstet. Itaq; nec ullū ei ab hoīe
bonū sperādum ē: nec ullum malum recusandum. Venio nunc
ad uerē sapiētię sūmū bonū: cui⁹ natura hoc mō det̄mināda est.

Capi. ix. Quid sit uerē sapiētis summum bonum. Et q̄ uicio-
sa fuerit ratio Anaxagorē ad qđ nat⁹ sit homo.

Rimum ut soli⁹ hōis sit: nec cadat in ullum aliud aīal. Deī
de ut soli⁹ animi nec cōicari possit cum corpe. Postremo

ut nō possit cuiq̄ sine sciētia & uirtute cōtingere. Quę circūscri-
ptio illas oēs sciētias excludit ac soluit. Eoꝝ enī q̄ dixerūt nihil
tale est. Dicā nūc qd̄ sit: ut doceā qd̄ institui phōs oēs cęcos atq̄
infipiētes fuisse: qd̄ est hōi summū bonū cōstitutū: nec uidere
nec intelligere: nec suspicari aliquādo potuerūt. Anaxagoras cū
ab eo quęreret: cui⁹ rei cā nat⁹ esset: respōdit solis ac cęli uidēdi
Hāc uocē admirantē oēs: ac philosopho dignā iudicant. At ego
hūc puto nō inueniētē qd̄ respōderet effudisse hoc passim ne ta-
ceret. Quod qdem secū si sapiēs fuisset: cōmētātū & meditatū
habere debuit: q̄ si q̄s rationē sui nesciat: ne hō sit qdē: sed pute-
mus nō ex tēpore dictū illud effusum. Videam⁹ in trib⁹ uerbis
quot & quāta peccauerit. Primū q̄ omne hoīs officium in solis
oculis posuit: nihil ad mētē referēs: sed ad corp⁹ oīa. Quid si cę-
cus fuisset: officiū ne hoīs amitteret: qd̄ fieri sine occasu anime
nō pōt. Quid cętere corp⁹ ptes: unde carebūt suis quoq̄ mune-
ribus! Quid qd̄ plus est in auribus q̄ in oculis sitū: qm̄ doctrina
& sapiētia p̄cipi aurib⁹ solis pōt: oculis solis nō pōt. Cęli ac so-
lis uidēdi cā natus es. Quis te in hoc spectaculū induxit: aut qd̄
cęlo: rerūq̄ natura uisio tua cōfert! Nimiꝝ ut hoc immēsū &
admirabile opus laudes! Cōfiterere ergo reꝝ omniū esse constitu-
torē deū: q̄ te in hūc mūdū quasi testē laudatorēq̄ tanti sui ope-
ris induxit. Magnū esse credis uidere cęlum atq̄ solē. Cur ergo
gratias nō agis ei: q̄ huius beneficii auctōr est! Cur nō ipsius uir-
tutē: prouidētiā: ptātemq̄ metiris aīo: cuius opa miraris! Etenī
necessē est ut multo mirabilior sit: q̄ mirabilia p̄fecit. Si te q̄spi-
am uocasset ad coenā: in eaq̄ optime acceptus esses: nō san⁹ uide-
reris: si pluris faceres ipsam uoluptatē: q̄ uoluptatis auctōrem.
Adeo philosophi ad corpus oīa referūt: nihil prorsus ad mētē
nec uidēt amplius: q̄ qd̄ s̄b oculis uenit. Atqui remotis omnib⁹
officijs corporis in sola mente ponēda est hoīs ratio. Non ergo
ideo nascimur: ut ea que sunt facta uideamus: sed ut ipsū factō-
rem rerum omniū cōtemplēmur: id est mente cernamus. Quare
si quis hominē qui uere sapit interroget: cuius rei gratia nat⁹ sit
Respondēbit intrepidus ac paratus: colendi se dei gratia natū:
qui nos ideo generauit: ut ei seruiamus. Seruire autem deo nihil
aliud est: q̄ bonis operibus tueri: & cōseruare iusticiā: sed ille ut
homo diuinā rerū imperitus: rē maximā redegit ad minimū:

3
duo sola diligēda quę sibi dicer; intuēda. Quod si natū se esse
dixisset: ut mūdū intueret; q̄q̄ oīa cōprehēderet: ac maiori utere
tur sono: tñ nō impleset hōis officiū: q̄ quāto pluris est aīa q̄
corp⁹: tātō pluris est de⁹ q̄ mūdus: q̄ mūdū deus fecit & regit.
Nō ergo mūdus oculis: q̄ utrūq; est corp⁹: sed deus aīa cōtēplā
dus est: q̄ de⁹ ut est ipse immortalis: sic animū uoluit eē semp
ternū. Dei aut cōtēplatio est uenerari & colere cōem parēte; ge
neris humani. Quod si a phis abfuit piēctiq; in terrā fuerūt di
uina ignorādo: existimādu est Anaxagoras ad ea quę uidenda
natū esse se dixit: nec cēlū uidisse nec solem. Expedita est igitur
hominis ratio: si sapiat cuius ppria est humanitas. Nam ipia hu
manitas quid est nisi iusticia? Quid est iusticia nisi pietas? Pie
tas autem nihil aliud est q̄ de parentis agnitio.

Capi. x. Quod ea quę uident hōis eē ppria: ceteris quoq; aīa
libus cōia sunt: hōi uero ppriū est deū noscere & colere.

Vmmū igit bonū homīs in sola religione est. Nā cetera
etiā quę putant esse homini ppria: in ceteris quoq; aīalib⁹
reperiunt. Cum enī suas uoces pprijs inter se notis discernunt.
atq; dinoscūt: colloq uident: ridēdi quoq; ratio apparet in his
aliqua: cū deuulsis auribus: cōtractoq; rictu & oculis in lasciuiā
resolutis: aut homini alludūt: aut suis quisq; cōiugibus ac foeti
bus pprijs. Nōne aliqd amori mutuo: & indulgētię simile im
ptiūt. Iā illa quę sibi pspiciūt in futuz: & cibos reponūt: habēt
utiq; prudētiā: rōis quoq; signa in mltis deprēdunt. Nā quādo
utilia sibi appetūt: mala cauēt: pericula uitāt: latibula sibi parāt:
in plures exitus disparentia pfecto aliqd intelligunt. Potest ali
qs negare illis inē rōem: cū hoīe; ipsuz sepe deludant. Nam qui
bus generādi mellis officium est: cū assignatas incolunt sedes: ca
stra muniūt: domicilia tenarrabili arte cōponūt: regi suo fuiūt.
Nescio an in his sit pfecta prudētia. Incertū est igit: utz ne illa
quę hōi tribunt: cōia sint cū alijs uiuētibus. Religioīs certe sunt
expertia. Eqde; sic arbitror uniuersis aīalibus esse datā rationē
s; mutis tātūmō ad uitā tuēdā: homini aut ad ppagādā. Et q̄ in
hoīe ipa ratio pfecta est: sapiētia noīat: quę in hoc eximiu; facit
hoīem: q̄ soli datū ē hōi itelligere diuina. Qua de re Ciceronis

uera est snia. Ex tot inqt generib⁹ nullū est aīal p̄ter hoīem: qđ habeat noticiā aliquā dei. Ipsiq; i hoīb⁹ nulla gēs ē: neq; tā imā sueta: neq; tā fera: que nō etiā si ignoret: qualē deū haberi deceat tñ habēdū sciat. Ex quo efficit̄ ut is agnoscat deū: q; unde ortus sit q̄si recordet̄. Qui ergo philosophi uolūt animos omni metu liberare: tollūt etiā religionē & orbāt hoīes; suo pprio ac singulari bono: qđ est a recte uiuēdo atq; ab oī humanitate disiunctū: q; deus ut cūcta uiuētia subiēcit hoī: sic ipm hoīes; sibi. Na; qđ est cur iidē disputēt: eo dirigendā esse mentē: quo uultus erectus est. Si enī nobis in cēlū spectādū est: ad nihil utiq; aliud: q̄ ob religionē: si religio tollit̄: nulla nobis ratio cū cēlo est. Itaq; aut eo est spectandū: aut in terra pcūbendū. In terrā pcūbere nisi uelim⁹: qđ nō possum⁹: quoꝝ stat⁹ rectus est: in cēlū igit̄ spectandū est: quo natura corporis puocat. Quod sic cōstat esse faciendū: aut ideo est faciēdū: ut religioni seruiamus: aut ideo: ut rationē reꝝ cēlestiū cognoscam⁹. Sed rōem reꝝ cēlestiū cognoscere nullo mō possum⁹: q; nihil eiusmōi pōt cogitādo inueniri sicut supra docui. Religioni ergo seruiēdū est: quā q nō suscipit: ipse se p̄sternit in terrā: & uitā pecudū sicut⁹ humanitate se abdicat. Sapiētiores ergo imperiti: q; etiā si errāt in religione diligenda: tñ naturę suę cōditionisq; meminerint.

Capi. xi. Quod deus fecit hominē cupidū religionis & sapientię: quoꝝ alterꝝ cōstare sine altero n̄ potest. Et q; nihil eoꝝ que mortales appetunt summum bonum sit.

Onstat igitur totius humani generis consensu religionē suscipi oportere: sed quomodo in ea erret explicādum ē. Naturā hominis deus hāc esse uoluit: ut duarum rerum cupidus & appetēs esset: religionis & sapientię: sed homines ideo fallunt: q; aut religionē suscipiunt omīsa sapientia: aut sapientię soli studēt omīsa religione: cum alterꝝ sine altero esse non possit ueꝝ. Cadunt ergo ad multiplices religiones: sed ideo falsas: q; sapientiā reliquerūt: que illos docere poterat: deos multos eē nō posse. Aut student sapientię: sed ideo falsę: quia religionē summi dei omiserunt: q; eos ad ueri scientiā potuit erudire. Sic homines q; alterꝝ suscipiūt uitā deuiā: maximisq; erroribus plenā sequunt̄

qm̄ in his duob⁹ inseparabiliter connexis: & officiū hōis: & ue-
ritas oīs inclusa est. Miror itaq; nullū oīno phōz extitisse: q se
dē ac domiciliū sūmi boni reperiret. Potuerunt enī sic querere
Quodcūq; est summū bonū: necesse ē oīb⁹ esse ppositū. Volu-
ptas ē que appetit a cūctis: s; hęc & cōis est cū beluis: & honesti-
uim nō h;: & satietatē affert: & nimia nocet: & pcessu minuitur
etatis: & multis nō cōtigit. Nā q opib⁹ carēt: quorū maior ē nu-
merus: etiā uoluptate careāt necesse est. Nō ē igit summū bonū:
s; ne bonū qdē uoluptas? Quid diuicię? Multo magis. Nam &
plerūq; & pauciorib⁹ casu: & inertib⁹ sepe: & nōnūq; scelere cō-
tīgunt & optant ab his q eas iam tenēt. Quid regnū ipm: ne id
qdē? Nō enī cūcti hoīes regnare possūt: & necesse est uniuersos
sūmi boni capaces esse. Queram⁹ igit aliqd: qd ppositū sit om-
nibus. Num uirtus negari nō pōt: quin & bonū nō sit: & omni-
um certe bonū. S; si beata eē nō pōt: q uis & natura eius ī malo-
rū pferētia posita est: nō est pfecto sūmū bonū. Queramus ali-
ud: at nihil uirtute pulchri⁹: nihil sapiētia digni⁹ inueniri potest
Si enī uicia ob turpitudinē fugiēda sunt: uirt⁹ igit appetēda ē ob
decorē. Quid ergo? Potest ne fieri ut qd bonū: qd honestū esse
cōstat: mercede ac p̄mio careat: sitq; tam sterile: ut nihil ex se
cōmodi pariat. Labor ille magn⁹ & difficultas & eluctatio ad-
uersus mala: qbus hęc uita plena est: aliqd magni boni pariat ne-
cessē est. Id uero quid eē dicem⁹: num uoluptatē? At nihil turpe
ex honesto nasci potest. Num diuitias? Num potestates? At ea
quidem fragilia sunt & caduca. Num gloriam? Num honorez?
Num memoriā nominis? At hęc oīa nō sunt in ipa uirtute: sed ī
aliorum existimatōe atq; arbitrio posita. Nā sepe uirtus & inui-
fa est: & malo afficitur. Debet autem id bonū qd ea nascitur ita
coherere: ut diuelli atq; abstrahi ne queat: nec aliter summū bo-
num uideri potest: q si & proprium sit uirtutis & tale ut neq;
adijci quicq; neq; detrabi possit. Quid qd in his omnib⁹ cōten-
nēdis uirtutis officia cōsistūt: nā uoluptates: opes: potētias: ho-
nores: eaq; oīa que p bonis habēt nō cōcupiscere: nō appetere: n̄
amare: qd ceteri faciunt uicti cupiditate idest pfecto uirtus.
Aliud ergo sublimius atq; p̄clari⁹ efficit: nec frustra his p̄sē-
tib⁹ bonis reluctāt: nisi qd maiora & ueriora desiderat non de-
speremus inueniri posse. Modo uerset se cogitatio in oīa. Neq;

enim leuia: aut ludicra premia petuntur.

Capitu. xij: De duplici pugna corporis & anime & hostibus utriusq;: Et q̄ uirtus nō p̄pter se appetēda est: sed p̄pter uitā eternā quę summū bonū est. Et uirtutē necessario seq̄t & in p̄senti haberi non potest.

Ed q̄ritur qd̄ sit: propter qd̄ nascimur: qd̄ efficiat uirtus: possumus sic inuestigare. Duo sunt ex q̄bus homo cōstat: anim⁹ & corpus. Multa sunt p̄pria animi: multa p̄pria corporis multa utriq; cōia: sicut est ipsa uirtus: quę quotiēs ad corpus refer̄: discernēdi gratia fortitudo nomiā. Quoniā igit̄ utriq; s̄b iacet fortitudo: utriq; p̄posita dimicatio est: & utriq; ex dimicatioē uictoria. Corpus q̄ solidū est: & cōprehēibile: cum solidis & cōprehēsibilibus cōfligat necesse est. Anim⁹ aut̄ q̄ tenuis & inuisibilis est: cū his cōgredī hostibus: q̄ uideri tangiq; non possunt. Qui sunt aut̄ hostes animi: nisi cupiditates: uicia: peccata: quę si uicerit uirtus ac fugauerit: im maculat⁹ erit anim⁹ ac purus. Vnde ergo colligi pōt: qd̄ efficiat animi fortitudo? Nimiꝰ ex cōiūcto & pari: hoc est ex corporis fortitudine. Quod cū in aliquā cōgressiōe; certamēq; uenerit: qd̄ aliud ex uictoria q̄ uitā petit. Siue enī cū homine: siue cū bestia dimices: pro salute certatur. Ergo ut corp⁹ uincēdo id asseqtur: ut nō intreat: sic etiam anim⁹ ut p̄maneat: & sicut corp⁹ ab hostibus suis uictu; morte multat⁹: ita superatus a uiciis anim⁹ moriat⁹ necesse est. Quid ergo intererit inter animi corporisq; dimicatioē: nisi q̄ corp⁹ temporālē uitā expetit: anim⁹ sempiternā? Si ergo uirt⁹ p̄ seip̄a; beata nō est: qm̄ in p̄ferēdis (ut dixi) malis: tota uis ei⁹ est: si oīa quę pro bonis cōcupiscunt negligit: si summ⁹ eius gradus ad mortem patet: quandoquidē uitā quę optatur a ceteris sepe respuit: mortemq; quā ceteri timēt: fortiter suscipit. Si necesse est aliqd̄ ex se magni boni pariat: quia sustentati & supati usq; ad mortē labores sine premio esse non possunt. Si nullū premium quod ea dignum sit in terra reperitur: quandoquidem cuncta quę fragilia sunt & caduca spernit. Quid aliud restat: nisi ut celeste aliquid efficiat: quia terrēna uniuersa contēnit: & altiora nitatur: quia humilia despicit. Id uero nihil aliud potest esse q̄ immortalitas. Merito ergo philosophorum non obscuris Euclides: qui fuit conditor megaricorū discipline; dissentiēs a ceteris id esse

summū bonum dixit: qđ simile sit & idem semp. Intellexit p̄fe
cto quę sit natura summi boni: licet id nō explicauerit qđ sit: id
est autē immortalitas. Nec aliud omnino qcq̄: q̄ sola nec immi
nui: nec augeri: nec immutari pōt. Seneca quoq̄ imprudēs icidit
ut fateret nullū esse aliud uirtutis p̄m̄ium: q̄ immortalitatem:
laudās enī uirtutē in eo libro quē de immatura morte cōscripsit
Vna inqt res est uirtus quę nos immortalitatē donare possit:
& pares dijs facere. Sed & Stoici quos secut⁹ est negāt sine uirtu
te effici quęq̄ beatū posse: ergo uirtutis p̄m̄iū beata uita est: si
uirtus (ut recte dictū est) beatā uitā facit. Nō est igit̄ (ut aiūt) p̄
pter seip̄am uirtus expetenda: sed p̄pter uitā beatā: quę uirtutē
necessario sequit̄. Quod argumētum docere eos potuit: qđ est;
summū bonū. Hęc autē uita p̄sēns & corporalis beata esse nō
pōt: q̄ malis est subiecta per corpus. Epicurus deū beatū & in
corruptū uocat: q̄ sempitern⁹ est. Beatitudo enī p̄fecta esse debz
ut nil sit quod eam uexare: ac imminuere: aut immutare possit.
Nec aliter quicq̄ existimari beatum pōt: nisi fuerit incorruptū.
Incorruptum autē nihil est: nisi quod est immortale. Sola ergo
immortalitas beata est: q̄a corrumpi ac dissolui nō pōt. Quod
sic cadit in hominem uirtus: quod negare nullus potest: cadit &
beatitudo. Nō pōt enī fieri ut sit miser: qui uirtute est p̄ditus.
Si cadit beatitudo: ergo & immortalitas cadit in hominē: quę
beata est. Summum igit̄ bonum: sola immortalitas inuenit̄: q̄a
nec aliud animal: nec corpus attingit. Nec potest cuiq̄ sine scien
tię uirtute id est sine dei cognitione ac iusticia puenire. Cui⁹ ap
petitio q̄ uera: q̄ recta sit: ipsa uite huiusce cupiditas ī dicat: quę
licet sit tēporalis & labore plenissima: expetitur tamē ab omni
bus & optat̄. Hanc enī tam senes q̄ pueri: tam reges q̄ infimi: tā
deniq̄ sapiētes q̄ stulti cupiūt. Tāti ē (ut Anaxagorę uisū est) cō
templatio cęli ac lucis ipsius: ut quascunq̄ miseras libeat susti
nere. Cum igitur laboriosa hęc & breuis uita: non tantum ho
minum: sed etiam cęterorum animātium consensu magnum bo
num esse ducatur. Manifestum est eandē summū ac p̄fectum fie
ri bonū si & sine careat & omni malo. Deniq̄ nemo unq̄ exitif
set: q̄ hęc ip̄am breuē cōtemneret: aut subiret mortē: nisi ip̄e uite
longioris. Nā illi qui pro salute ciuiū uoluntarie se neci optule
rūt sicut Thebis Meneoch⁹ Athenis Codrus. Romę Curci⁹ &

mures duo Decij: nunq̄ mortē uitę cōmodis pretulissent: nisi se immortalitatē opinione ciuiū cōseq̄ putauisset. Qui tñ & si nescirē immortalitatis uiā: res tñ eos nō fefellit. Si enī uirt⁹ diuitias & opes ideo contēnit: q̄ fragiles sunt: uoluptates ideo q̄ breues: ergo & uitā fragilē breuēq; iō cōtēnit: ut solidā & ppetuā cōsequat̄. Ipsa ergo cogitatio p ordinē gradiēs & uniuersa cōsiderās: pducit nos ad eximiū illud & singulār: cui⁹ causa nascimur bonū. Quod si fecissent philosophi: illi nō qd̄ semel apprehēderāt tueri p̄tinaciē maluissent: pfecto puenissent ad uerū hoc ut ostēdi mō. Quod si nō fuit eorū q̄ cęlestes aīas una cū corporib⁹ extinguit: illi tñ q̄ de immortalitate dii putant animi: intelligere debuerūt. Ideo ppositā nobis eē uirtutē: ut p̄domitis libidinib⁹ re⁹q; terrestriū cupiditate superata: purę ac uictrices aīę ad deū idest ad originē suā reuertant̄. Idcirco enī soli animatiū ad aspectū cęli erecti sum⁹: ut summū bonū nostrū in summo deo esse credam⁹. Ideo religionē soli capim⁹: ut ex hoc sciamus humanū spiritū nō eē mortālē: q̄ deū q̄ est immortalis & desiderat & agnoscit. Igit̄ ex omnib⁹ philosophis: q̄ aut p̄ summo bono sciētia: aut uirtutē sunt amplexi: tenuerūt q̄de; uiā ueritatis: sed nō puenerūt ad summū. Hęc enī duo sunt: quę simul efficiāt illud qd̄ querit̄: sciētia id̄ p̄stat: ut quō: & quo pueniēdu; sit nouerimus: uirtus ut pueniam⁹. Alterū sine altero nihil ualet. Ex sciētia enī uirtus: ex uirtute summū bonū nascitur. Beata igitur uita quam philosophi quęsiuerunt semper & quęrunt: siue in cultu deorum: siue in pilosophia: nulla est & ideo ab his non potuit reperiri: quia summū bonum nō in summo quęsiuerūt: sed in imo. Sūmum autē qd̄ est nisi cęlum & deus: unde animus orit̄! Imū quid est nisi terra: unde corpus est! Itaq; licet quidam philosophi summum bonum non corpori sed animo dederint tamē quoniam ad illud hanc uitam retulerūt: quę cum corpore terminatur: ad corpus reuoluti sunt: cuius est omne hoc temp⁹ quod trāfigitur in terra. Quare non immerito summū bonum non cōprehenderunt: quia qcquid ad corpus spectat: & immortalitatis est expers: unum sit necesse est: nō cadit ergo in hominē beatitudo illo modo quo philosophi putauerunt: sed ita cadit nō ut tūc beatus sit cū uiuit in corpore: quod utiq; ut dissoluat̄ necesse ē corrūpi: s; tūc cū aīa societate corporis liberata in solo

spiritu uiuit. Hoc uno beati esse in hac uita possumus: si minime beati esse uideamur: si fugientes illecebras uoluptatum: solique uirtuti seruientes: in omnibus laboribus miserisque uiuamus: que sunt exercitia & corroboramenta uirtutis: si denique asperam illam uiam difficilemque teneamus: que nobis ad beatitudinem patefacta est. Summum igitur bonum: quod beatos facit non potest esse nisi in ea religione atque doctrina: cui spes immortalitatis adiuncta est.

Capi. xiiij. Quod anima immortalis: & que diuina traditio logicam non desiderat aut philosophiam: sed ethicam solam in qua docenda summi philosophi errauerunt. Et quare philosophia non sit dux uite & uirtutum parens: expultrix & ultrix uiciorum quod tamen Cicero & alij astruere conati sunt.

Es exigere uideat hoc loco: ut quoniam docuimus immortalitatem esse summum bonum: id ipsum immortalē esse animam comprobemus. Qua de re ingens inter philosophos disceptatio est: nec quecumque tractare: aut probare potuerunt: hi que uerum de anima sentiebant expertes enim huius diuine eruditionis: nec argumenta uera: que probarent attulerunt: nec testimonia que probarent: sed oportunius hanc questionem tractabimus in ultimo libro: cum de uita beata nobis erat differendum. Superest pars illa tertia philosophie: quam uocant logicam id est rationale: in qua tota dialectica & omnis loquendi ratio continetur. Hanc diuina eruditio non desiderat: que non in lingua: sed in corde sapientia est. Nec interest quod uerba formone: res enim non uerba querunt. Et nos non de grammatico aut oratore: quorum scientia est quomodo loqui deceat: sed de sapiente differimus: cuius doctrina est quomodo uiuere oporteat: que si neque physica illa ratio necessaria est neque hec logica: que beatos facere non possunt: restat ut in sola ethica totius philosophie uis contineatur: ad quam se abiectis omnibus Socrates contulisse dicitur. In qua etiam parte quoniam philosophos errasse docui: qui summum bonum (cuius capiendi gratia generati sunt) non comprehenderunt: apparet falsam & inanem esse omnem philosophiam: quia nec instruit ad iusticie munera: nec officium hominis rationemque confirmat. Sciant igitur errare se: qui philosophiam putant esse sapientiam: non trahant auctoritate cuiusquam: sed ueritati potius: & faueant & accedant. Nullus hic temeritati locus est: in eternum

stulticię poena subeūda est: si aut p̄sona inanis: aut opinio falsa
deceperit. Homo aut̄ q̄liscūq; est si sibi credit: hoc est si hōi cre-
dit (ut nō dicā stult⁹) qui suū nō uideat errorē: certe arrogās est:
q̄ sibi audeat uēdicare quod humana cōditio nō recipit. Ille ipse
romane lingue summ⁹ auctor quātū fallat: licet ex illa sentētia p̄
uidere: qui cū in libris officioꝝ philosophiā nihil aliud eē dixit
set q̄ studiū sapiētię: ipsam autem sapiētiā rerum diuināꝝ & hu-
manarū scientiā: tum adiicit: cuius studiū: qui uituperat haud sa-
ne intelligo qd̄ nam sit quod laudādū putet. Nam si oblectatio
querit̄ animi: regesq; curarū: quę cōferri cū eoꝝ studijs possunt:
qui semp̄ aliqd̄ inq̄runt: quod spectet & ualeat ad bene beateq;
uiuēdū. Si uero ratio cōstātię uirtutisq; ducit̄: aut hęc ars est: aut
nulla omnino per quā eas assequamur. Nullam dicere maximāꝝ
rerum artem esse: cum minimarū sine arte nulla sit hominum est
parum considerate loquentiū: atq; in maximis rebus errantium.
Si aut̄ est aliqua disciplina uirtutis: ubi ea querat̄: cū ab isto gene-
re discēdi discesseris: Et q̄dem tam & si operā dederim: ut quā
tulūcūq; dicendi assequeretur facultatem propter studiū dicendi:
tamen eloquens nunq̄ fui: quippe qui forum ne attigerim q̄dem
sed necesse est ipsa me faciat esse bonitas eloquentem: ad quā di-
serte copioseq; defendendam: sciētia diuinitatis & ipsa ueritas
sufficit. Vellem igit̄ Ciceronem paulisper ab inferis surgere: ut
uir eloquentissimus ab homunculo non diserto doceretur. Pri-
mum q̄dnam sit quod laudandum putet: qui uituperat id studi-
um quod uocatur philosophia. Deniq; neq; illam esse artem qua
uirtus & iusticia discatur: nec aliā ullā sicut putauit. Postremo
quoniā est uirtus disciplina ubi querenda sit: cū ab illo discendi
genere discesseris: quod ille nō audiendi discēdiq; gr̄a querebat
A quo enim posset audire: cū sciret id nemo! Sed ut in causis fa-
cere solebat interrogatione uoluit urgere: ad confessionēq; dedu-
cere: tanq̄ consideret responderi prorsus nihil posse: quo minus
philosophia esset magistra uirtutis. Quod q̄dem in tusculanis
disputationib⁹ apte p̄fessus est: ad eā ip̄am cōuersa oratōe tanq̄
se declamatorio dicēdi genere iactaret. O uite philosophia dux
inquit. O uirtutis indagatrix expultrix uitiorū: quid nō modo
nos: sed omnino uita hominū sine te esse potuiss̄. Tu inuētrix
legū: tu magistra morū ac disciplinę fuisti. Quasi uero aliqd̄ p̄

seip̄a sentiret: ac nō poti⁹ ille laudādus esset q̄ eā tribuit. Potuit eodē mō gr̄as agere cibo & potui: q̄ sine his rebus constare uita nō possit: in q̄bus ut sensus ita beneficij nihil est: atqui ut illa corporis alimenta sunt: sic animę sapientia.

Ca. xiiiij. Quod Lucretius & alij errauerūt opinati sapiētīā inuentā esse ab homine: & nec datā hominib⁹ a creatore. Et quō Cicero suis uerbis cōuincit. Et q̄ philosophia nec uey docy: nec ad recte uiuendū instruit.

Ectius itaq; Lucretius cū eū laudat q̄ sapiētīā primus inuenit: sed hoc inepte: q̄ ab homine inuētā putauit: q̄ si uero illa; alicubi iacentē homo ille quē laudabat iuenerit: tāq; tibias ad fontē (ut poetę aiūt) q̄ si repertorē sapientię ut deū laudauit. Ita enī dicit. Nemo (ut opinor) erit mortali corpe cret⁹. Nā sicut ip̄a petit maiestas cognita rerū: dicēdū est deus ille fuit. Deus in clyte memini: tñ nō erit sic laudād⁹ de⁹ q̄ sapiētīā inuenerit: s; q̄ hominē fecerit q̄ possit capere sapiētīā. Minuit enī laudē: q̄ p̄tē laudat ex toto: s; ille ut hoīe; laudauit: q̄ tñ ob id ip̄m debet; p̄ deo haberi q̄ sapere iuenerit. Nā sic ut ait. Nōne decebit hūc hoīem diuū numero dignari esse. Vnde apparet: aut Pythagorā uoluisse laudare: q̄ se prim⁹ ut dixi phūm noīauit: aut Mileliū Thalē q̄ de reꝝ natura prim⁹ tradit disputasse. S; dū hoīe; querit extollere: rē ip̄am deffit. Non enī magna si ab hoīe potuit iueniri: uerū pōt ut poetę dari uenia. At ille idē p̄fect⁹ orator sūmusq; philosoph⁹ ne gr̄ecos rep̄hēdā: quoꝝ leuitatē semp̄ accusat: & tñ se quē ip̄a; sapiētīā: quā alias donū: al̄s inuētū deoꝝ uocat: poetice figuratā laudat in faciē. Grauit etiā querit extitisse aliquos q̄ ea; uituparēt. Quisq; ne inq̄t uituperare uitę parētem: & hoc parricidio se inq̄nare audeat: & tā ip̄ie ingrāt⁹ eē? Nos ergo Mar. Tul. parricide sum⁹: & insuēdi te iudice in culeū: q̄ in phīam negam⁹ parētē esse uitę. An tu q̄ aduersus deū tā ip̄ie ingrāt⁹ es? Nō hūc cuius effigiem ueneraris in capitolio sedentē: sed illū q̄ mūdum fecit hoīemq; figurauit: q̄ sapiētīā quoq; ip̄a; iter cętera cęlestia sua beneficia largit⁹ est. Magistrā tu uirtutis: aut parentē uitę uocas: ad quā si qs̄ accesserit: mlto sit icertior neesse est: q̄ prius fuerit. Cui⁹ enī uirt⁹ que ip̄a ubi sita sit: adhuc philosophi non expediūt: cui⁹ uitę cū ipsi doctores ante fuerint: senectute ac morte cōfecti: q̄ cōstituerit quō uiui deceat: cui⁹ ueritatis idagatricē

profiteri potes qui sepe testaris: cū tāta multitudo fuerit philoso-
phorum: sapientem tamen extitisse adhuc neminē. Quid ergo te
magistra illa uite docuit? An ut potentissimū cōsulē maledictis
incesseres: eūq; hostem patrię uenenatis orationibus faceres? Sed
omittamus illa quę possunt excusari fortunę nomine. Studuisti
nempe philosophię: & quidem sic ut nullus unq; diligētis: quippe
q; omnes cognoueris disciplinas: sicut ipse gloriari soles: eamq;
ipaz latinis litteris illustraueris: imitatorēq; te Platonis ostēderis
Credo igit quid didiceris: aut in qua secta ueritatē deprehēderis
In academia scilicet quā secutus es: quā pbasti: at hęc nihil docet
nisi ut scias te nihil scire. Tui ergo te libri arguūt: q; nihil a philo-
sophia disci possit ad uitā. Hęc tua uerba sunt. Mibi aut nō mo-
do ad sapientiam cęci uidemur: sed ad ea ipsa: quę aliqua ex par-
te cerni uideantur hebetes & obtusi. Si ergo philosophia est magi-
stra uite: cur tibi cęcus & hebes & obtusus uidebare: quem oportuit
illa docentē & sentire & sapere: & in clarissima luce uerari?
At quā cōfessus fueris philosophię ueritatē: docēt ad filiū cōpo-
sita pręcepta: quib; mones philosophię quędam pręcepta noscēda: ui-
uēdū aut esse ciuilitate. Quid tam repugnās dici potest? Si noscē-
da sunt pręcepta philosophię: ideoq; utiq; noscēda sūt: ut recte
sapiēterq; uiuam? Vbi si ciuilitate uiuēdū est: nō est igit philoso-
phia sapiētia: si quidem melius est ciuilitate q; philosophice uiuere.
Nam si sapiētia est quę dicitur philosophia: stulte pfecto uiuit:
qui nō secundū philosophiā uiuit. Si aut non stulte uiuit: qui ci-
uilitate uiuit: sequitur ut stulte uiuat q; philosophice uiuit. Tuo ita-
q; iudicio philosophia stulticię inanitatēq; damnata est. Idē in
consolatione: id est in opere nō ioculari: Hęc de philosophia sen-
tentiā tulisti. Sed nescio quos teneat error: aut miserabilis igno-
ratio ueri. Vbi est ergo philosophię magisteriū? Aut quid te docu-
it illa uite parens: si uerū miserabiliter ignoras? Quod si hęc erro-
ris ignorationēq; confessio: pene inuito tibi ab intimo pectore
cōpressa est: cur nō tibi aliquādo uerū fatearis philosophiā: quaz
tu nihil docentem in celum laudibus extulisti: magistrā uitu-
tis esse non posse.

Cap. xv. Quod in eodē errore fuit Seneca. Et quid phiā se-
cundū ipm. Et q; sicut deus unus & una ueritas: ita una est
& simplex sapiētia. Et quō phoz oratio pugnet cū uita.

Odem ductus errore Seneca. Quis enim uerā uia teneret
errāte Cicerone! Philosophia (inquit) nihil aliud est q̄ recta
uiuendi ratio: uel honeste uiuēdi sciētia: uel ars recte uite agēde.
Nō errabim⁹: si dixerim⁹ phia; esse legē bene honesteq; uiuēdi.
Et q̄ dixerit illā regulā uite: suū illi reddidit. Hic plane nō respe
xit ad cōe philosophiē nomē: quē cū sit in pluris sectas discipli
nasq; diffusa: nihilq; habeat certi: nihil deniq; de quo uniuersi
una mēte: ac uoce cōsentiāt. Quid pōt esse tam falsuz q̄ regulā ui
te phiam uocari: in q̄ diuersitas p̄ceptoz rectū iter īpediat &
turbet! Aut legē bene uiuēdi: cui⁹ capita lōge dissonāt: aut sciētiā
uite agēde: in q̄ nihil cōtraria sepe dicendo: q̄ ut nemo q̄c̄q; sciat.
Quero enim utrū ne academiā philosophiā putet esse an nō?
Negaturū nō arbitror: quod si est: nihil ergo illoz cadit in phi
losofiam: quē ut oīa reddat incerta legē abrogat: artem nullā
putat: rationem subuertit: regulā deprauat: sciētiā fundit⁹ tol
lit: fallā igitur illa omnia: q̄ in rem semp incertā: & adhuc nihil
explicātē cadē nō possūt. Nulla itaq; ratio uel scientia uel lex be
ne uiuēdi: nisi in hac unica & uera & celesti sapiētia cōstituta est
quē philosophis fuerit ignota. Nam illa terrēna quoniam falsa
est: fit uaria & multiplex: sibiq; tota cōtraria est. Et sicut unus est
huius mundi cōstitutor & rector deus: una ueritas: ita unā esse
ac simplicem sapientiam necesse est: q̄ quicqd est uerū ac bonū
id perfectum esse nō potest: nisi fuerit singulare. Quod si philo
sophia uitā posset instruere: nulli nisi philosophi essent boni.
Et qui eā nō didicissent: essent omnes semp mali: cū uero innu
merabiles existant: & semp extiterint qui sunt aut fuerint sine ul
la doctrina boni. Ex philosophis perraro fuerit: qui aliquid in
uita fecerit laude dignū. Quis est tandem qui nō uideat eos ho
mines uirtutis: qua ipsi egent nō esse doctores! Nam si quis mo
res eoz diligēter inquirat: inueniet iracūdos: cupidos: libidino
fos: arrogantes: proteruos: & sub obtentu sapiētiē sua uicia celā
tes: domi faciētes ea quē in scholis arguissent. Fortasse mentior
accusandi grā: nōne idipsuz Tullius & fatei & queri? Quotus
inquit q̄sq; philosophoz inuenit⁹: q̄ sit ita morat⁹: ita animo ac ui
ta cōstitut⁹: ut ratio postulat: q̄ disciplinā uerā nō ostentationē
sciētiē: sed legē uite putet: qui obtemperet ipse sibi: & decretis
pareat suis. Videre autem licet alios tanta leuitate & iactatione:

ut his fuerit nō didicisse melius: alios pecūiæ cupidos: alios glo-
riæ: multos libidinū feruos: ut cū eoꝝ uita & uicijs mirabilit̃ pu-
gnet oratio. Neposq; Cornelius ad eundē Ciceronē ita scribit.
Tantū abest ut ego magistrā esse putē uitę philosophiā: beatęq;
uitę pfectricē: ut nullis magis existimē opus esse magistros ui-
uēdi: q̃ plerisq; q in ea disputanda uersant̃. Video enī magnam
ptem eoꝝ: q in schola de pudore & cōtinētia p̃cipiāt argutissi-
me: eosdē in omniū libidinū cupiditatib; uiuere. Itē Seneca ī ex-
hortatōibus. Pleriq; inquit philosophoꝝ tales sunt disertī in cō-
uiciū suū: quos si audias in auaritiā: in libidinē: in ambitōeꝝ per-
orātes: in iudiciū suū putes p̃fessos. Adeo redūdant ad ip̃os ma-
ledicta in publicū missa: quos nos nō aliē intueri decet: q̃ medi-
cos: quoꝝ tituli remedia habēt pixides uenena. Quosdam uero
nec pudor uiciorum tenet: s; patrociniā turpidini suę fingūt: ut
etiā honeste peccare uideant̃. Faciet (inqt sapiēs idē Seneca) etiā q̃
nō pbabit: ut etiā ad maiora trāsītū inueniat: nec reliquet bonos
mores: s; tēpori aptabit: ut qbus ali; utunt̃ in gloriā aut uolupta-
tē: utat̃ agendę rei cā. Deinde paulopost. Omnia quę luxuriosi
faciūt: quęq; imperiti: faciet & sapiēs: s; nō eodē mō: eodēq; pro-
posito. Atqui nihil interest quo animo facias: quod fecisse uicio-
sum est: q̃ facta cernunt̃: animus nō uidet̃. Aristippo cirenaicoꝝ
magistro cū Laide nobili scorto fuit cōsuetudo: quod flagitiū;
grauis ille philosophię doctor sic defendebat: ut diceret multū
inter se & ceteros Laidis amatores interesse: q̃ ipse haberet Lai-
de;: ali; uero a Laide haberent̃. O p̃clara & imitanda bonis sa-
pientia. Huic uero liberos in disciplinā dares: ut discerēt habere
meretricem. Aliquid inter se ac perditos interesse dicebat: scilic; q̃
illi bona sua perderent: ipse gratis luxuriaret̃. In quo tamen sa-
pientior meretrix fuit: quę sic philosophū habuit pro Lenone
ut ad se omnis inuentus doctoris exemplo & auctoritate cōcur-
reret corrupta sine ullo pudore. Quid ergo iter fuit: quo animo
philosophus ad meretricē famosissimā cōmearet: cū enī popul⁹
& riuales sui uiderēt omnibus pditis negorē? Nec satis fuit ita
uiuere: s; docere etiā libidines coepit: ac mores suos de lupanari
ad scholā trāstulit: differēs uoluptatē corporis eē sūmū bonū;
Quę doctrina execrabilis & pudēda: nō in corde philosophi:
sed in sinu meretricis est nata. Nam quid ego de cinicis loquar?

Quibus in propatulo coire cum cōiugibus mos fuit. Quid mirū si a canibus quoꝝ uitam imitant: etiā uocabulū nomēq; traxerūt! Nullū igit̃ in hac disciplina magisteriū uirtutis est: cū etiā illi qui honestiora p̃cipiūt: aut non faciūt ipsi que suadēt: aut si faciunt quod raro accidit: nō disciplina eos ad rectum: sed natura producat: que sepius etiā indoctos impellit ad laudem.

Capitulū. xvi. Quod recte docentes & male uiuētes teste Cicerone nō utilitatē ex philosophia: sed inanē p̃cipiūt delectationē. Et q̃ sapiētia seipsa; semp̃ exercet in bonis actib⁹. Et q̃ re nō philosophiē s; sapiētīē ipsi iugiter insistentū sit.

Erū enī cū se p̃petuē desidiē tradāt: nullāq; uirtutē capessant: & oēs suā uitā nihil aliud q̃ in eloquētia peragāt: qd aliud q̃ inertes putari debēt! Sapiētia aut̃ nisi in aliquo actu fuerit: quo uim suā exercent: inanis & falsa est. Recte q; Tullius uiros q̃ rēpublicā gubernēt: q̃ urbes aut nouas cōstituāt: aut cōstitutas eq̃tate tueant: q̃ salutē libertatēq; ciuiū: uel bonis legibus: uel salubrib⁹ cōsilijs: uel iudicijs grauib⁹ cōseruent: philosophiē doctorib⁹ p̃ferat. Bonos enī facere oportet. potius q̃ inclusos in angulis faciēda p̃cipere: que ne ipsi qdē faciūt q̃ loquūtur. Et quoniā se a ueris actibus remouērūt: apparet eos exercēde linguē cā: uel uacandi gratia artem ipsam philosophiē repperisse. Qui autem docent tm̃ nec faciūt: ipsi p̃ceptis suis detrahūt p̃odus. Quis enī obtēperet: cū ipsi p̃ceptores doceāt non obtēperare! Bonū est aut̃ recta & honesta p̃cipere: s; nisi & facias mendaciū est: & est incōgruēs atq; ineptū nō in pectore: sed in labijs habere bonitatē. Nō ergo utilitatē ex philosophia: sed oblectationē petunt. Quod quidē Cicero testatus est. Profecto inquit omnis istoꝝ disputatio q̃q̃ uberrimos fontes uirtutis & sciētīē cōtineat: tm̃ collata cū hoꝝ actis p̃fectisq; rebus: uereor ne tm̃ uideatur attulisse negocijs hominū quādā oblectationē ocij. Vereri quidē non debuit cum uerum diceret: sed quasi timeret ne proditi mysterij reus a philosophis citaret̃. Nō est ausus cōfidenter pronunciare quod fuit uerū: illos non ideo disputare ut doceāt: sed ut se oblectēt in ocio: qui qm̃ auctores sunt rerū; gerendarū: nec ipsi quicq; gerunt: p̃ loquacibus sunt habendi. Sed

profecto q̄ nihil boni ad uitā afferebāt: nec ipsi decretis suis op
tēperauerūt: nec q̄sq̄ p̄ sēcula inuent⁹ est: q̄ eorum legib⁹ uiueret.
Abūtiēda est igit̄ oīs pbilosophia: q̄ nō studendū sapientiē: q̄
fine ac mō car; sed sapiendū q̄dem est: & mature. Nō enī nobis
altera uita cōcedit: ut cū quēram⁹ in hac sapientiam: in illa sapere
possimus: in hac utrūq̄ fieri necesse est: cito inueniri debet: ut ci
to suscipi possit: ne quid pereat ex uita: cuius finis incert⁹ est. Ci
ceronis Hortensius cōtra pbilosophiā differēs: circūuenit argu
ta cōclusionē: qui cum diceret pbilosophandū non esse: nibilo
minus pbilosophari uidebat: quoniā pbilosophi est quid in ui
ta faciendū uel non faciendū sit disputare. Nos ab hac calumnia
immunes ac liberi sumus: qui pbilosophiā tollim⁹: q̄ humanę
cogitationis inuentio est: sōphiā defendim⁹: q̄ diuina traditio
est. Eamq̄ ab omnib⁹ suscipi oportere testamur. Ille cū philoso
phiā tolleret: nec melius aliqd̄ afferret: sapientiā tollere putabat:
eoq̄ facili⁹ de sapiētia pulsus est: q̄ cōstat hominē nō ad stultici
am: s; ad sapiētia nasci. Pręterea illud quoq̄ argumentum cōtra
pbilosophiā ualet plurimū: quo idem est usus Hortēsius ex eo
posse intelligi p̄hiā nō esse sapiētia: qd̄ principiū & origo ei⁹
appareat. Quādo inquit pbilosophi esse coeperūt. Thales (ut o
pinor) primus recēs: hęc qd̄ ētas. Vbi ergo apud antiquiores la
tuit amor iste inuestigāde ueritatis: idē Lucretius ait. Deniq; na
tura hęc rerū: ratioq; reperta est: Nuper & hac primum cū p̄mis
ipse repertus. Nunc ego sum in patrias q̄ possum uertere uoces.
Et Seneca. Nundū sunt inquit mille anni ex quo initia sapientiē
nata sunt: multis ergo sēculis humanum genus sine ratōe uixit.
Quod irridens Persius. Postq̄ inquit sapere urbi cū pipere &
palmis uenit tanq̄ sapiētia cū saporis mercibus fuerit inuecta: q̄
si secundum hominis naturā est: cū homīe esse coeperit necesse
est. Si uero nō est: nec capere qd̄dem illā possit humana natura: s;
q̄ recepit: igit̄ a principio fuisse sapiētia necesse est. Ergo philo
sophia q̄ nō a principio fuit: nō est eadē uera sapiētia: sed uideli
cet gręci q̄ sacras ueritatis litteras nō attigerāt: quēadmodū de
prauata esset sapiētia nesciuerūt. Et ideo cum uacare sapiētia hu
manam uitā putarēt: pbilosophiā commenti sunt: idest latente;
atq; ignotā sibi ueritatem differēdo eruere uoluerūt: qd̄ studiū
per ignorantiam ueri sapientiam putauerunt.

2
5
Cap. xvij. Quę fuit ipsa doctrina Epicuri quę morib⁹ omniũ
appositissima eloq̄bat. Et quō Leucippũ & Democritũ habue
rit auctores errori & fabros at homoꝝ & assertores uoluptatis

Ixi de philosophia q̄breuiter potui: nũc ad philosophos
ueniam⁹: nō ut cũ eisdẽ certem⁹: q̄ stare nō p̄nt: t̄; ut eos fu
gientes atq; deiectos nostro cãpo inseq̄mur. Epicuri disciplina
multa celebrior semp̄ fuit q̄ ceteroꝝ: nō q̄ ueri aliqd̄ afferat: sed
q̄ multos ad populare nomē uoluptatis inuitat. Nemo enĩ non
in uicia pronus est. Pręterea ut ad te multitudinē cōtrabat: appo
sita singulis q̄busq; moribus loq̄t. Deliciosum uetat litteras di
scere: auarę populari largitione liberat: ignauum p̄hibet accedere
ad rēpublicā: pigrũ exercere: timidũ militare. Irreligiosus audit
deos nihil curare: inhuman⁹ & suis cōmodis seruiēs iubet nihil
cuiq; tribuere. Omnia enĩ sui cã facere sapientē: fugiētī turbā soli
tudo laudat. Qui nimiũ parcus est: dicit aqua & polenta uita;
posse tolerari. Qui odit uxorē: huic enumerantē celibatus bona.
Habētī malos liberos: orbitas p̄dicat. Aduersus impios parē
tes nullũ uinculũ esse naturę. Impatiētī ac delicato dolore; esse
omniũ maloꝝ: maximũ dicit forti etiã in tormētis beatus eē sa
pientē. Qui claritati ac potentię studet: huic p̄cipit reges cole
re. Qui molestiã ferre nō pōt: huic regiã fugere. Ita homo astut⁹
ex uarijs diuersisq; modis circulu; cogit: & dum studet placere
omnibus: maiori discordia secũ ipse pugnauit: q̄ inter se uniuers
fi. Vnde aut̄ disciplina eius tota descendat: quã originē habeat
explicādũ est. Videbat Epicurus bonis aduersa semper accide
re: paupertatem: labores: exilia: carorũ amissiones: malos cōtra bo
nos esse: augeri potētia: honoribus affici: uidebat innocētiã; mi
nus tutã: scelera impune committi. Videbat sine dilectũ morũ
sine ordine ac discrimine annoꝝ sequi mortē: sed alios ad sene
ctutem puenire: alios infantes rapi: alios iam robustos interire:
alios in primo adolescentię flore immaturis funeribus extingui
in bellis potius meliores & uinci & perire. Maxime aut̄ cōmo
uebat homines in primis religiosos grauiorib⁹ malis affici. His
aut̄ qui aut̄ deos omnino neglexerūt: aut nō pie coluerūt: uel mi
nora icōmoda euenire uel nulla: ipsa etiã sępe templa fulmibus
cōflagrare: quod Lucretius querit cũ dicit de deo. Tũ fulmina

b 7.

mittat & eades. Ipse suas disturbet & in deserta recedēs. Sequiat
exercēs telū: qđ sepe nocētes. Pręterit examiatq; indignos inq;
merētes. Quod si uel exiguā ueritatis aurā colligere potuisset:
nunq̄ diceret eades illū suas disturbare: cū ideo disturbet: q; non
sunt sue. Capitoliū qđ est romanę urbis & religionis caput sū-
mū: nō semel: s; sepius fulmię ictū cōflagrauit. Homīes aut̄ in
geniosi qđ de hoc existimauerint: ex dicto Ciceronis apparet: q;
ait diuinit̄ extitisse illā flammā: nō quę terrestre illud domicili-
um Iouis deleteret: s; quę sublimius magnificētiusq; deposceret.
Qua de re etiā in libris cōsulatus sui eadē dixitq; quę Lucreti⁹.
Nā p̄ altitonās stellāti nixus olympo: Ipse suas arces atq; iclita
tēpla petiuit. Et capitolinis iniecit sedibus ignes. Pertinaci ergo
stulticia nō modo uim maiestatēq; ueri dei nō intellexerūt: sed
etiā impietatē sui erroris auxerūt: q; tēplum cęlesti iudicio sepe
dānatu; restituere cōtra fas omne contenderint. Cū hoc igitur
cogitaret Epicurus earum rerum uelut iniquitate inductus. Sic
enim causam rationemq; ignorant̄ uidebat: existimauit nullam
esse prouidentia. Quod cū sibi psuasisset: suscepit etiā defendē-
dum: sic in errores inextricabiles se ipse inclusit. Si enim prou-
dentia nulla est: quomodo tam ordinate tam disposite mūdus
effectus est? Nulla inqt dispositio est: multa enī facta sunt aliter
q̄ fieri debuerūt: & inuenit hō diuin⁹: quę reprehēderet: quę sin-
gula si uacarūt refellere facile ostenderē: nec sapientē hunc fuisse
nec sanū. Itē si nulla prouidentia est: quomō animalīū corpora
tam prouidenter ordinata sunt: ut singula queq; mēbra mirabili
ratōe disposita: sua officia cōseruent? Nihil inqt in procreandis
animalibus prouidentię ratio molita est. Nam neq; oculi facti sunt
ad uidendū: neq; aures ad audiendum: neq; lingua ad loquēdū:
neq; pedes ad ambulandū: qm̄ prius hęc nata sunt q̄ esset loqui:
audire: uidere: ambulare. Itaq; non hęc ad usū nata sunt: s; usus
ex illis natus est. Si nulla prouidentia est: cur imbres cadunt: fru-
ges oriuntur: arbuta frondescūt? Non inqt semp̄ animantium
causa ista fiunt: quoniam prouidentię nihil profunt: sed oīa sua
spōte fieri necesse est. Vnde ergo nascuntur: aut quomodo fiūt
oīa quę gerūtur? Nō est inqt prouidentię opus: sunt enī; semina
per inane uolitātia: quibus inter se temere conglobatis uniuersa
gignūtur atq; cōcrescunt. Cur igitur illa non sentimus: aut non

cernimus! Quia nec colorē habēt inqt: nec calorē ullū: nec odo
rē: saporis quoq; & humoris expertia sunt: & tā minuta ut seca
ri ac diuidi neqant. Sic eū q; in pncipio falsuz suscepit: conse
quētiū rez necessitas ad deliramēta pduxit. Vbi enī sūt: aut un
de ista corpuscula! Cur illa nemo ppter unū Leucippū somnia
uit: a quo Demōcrit⁹ erudit⁹ hēreditatē stulticię reliquit Epicu
ro. Quę si sint corpuscula: & qdē solida ut dicūt: s; oculos cer
te uenire possunt. Si eadē est natura omniū: quō res uarias effici
unt! Vario inqt ordine ac positione cōueniūt: sicut littera: q; cū
sint pauce: uarie tamen collocatę innumerabilia uerba cōficiunt.
At litterę uarias formas habēt. Ita inqt & hęc ipa primordia: nā
sunt aspera: sunt hamata: sunt leuia. Secari ergo & diuidi pnt: si
aliqd inest illis qd emineat. Si aut leuia sunt & humoris idigēt
coherere nō possunt. Hamata igit esse oportet: ut possint iuice;
cōcatenari. Cū uero tā minuta esse dicant: ut nulla ferri acie disij
ci ualeāt: quō hamos aut āgulos habēt! Quos q; extāt necesse est
posse diuelli. Deinde quo foedere inter se: qua mēte cōueniūt: ut
ex his aliquid cōstituāt: si sensū careant: nec coire tam disposite
possunt! Quia nō potest qcq; rationale pficere nisi ratio. Quaz
multis coargui hęc uanitas potest: sed properat oratio. Hic est
ille qui genus humanum ingenio superauit: & oēs extinxit stel
las: ut exort⁹ ethere⁹ sol. Quos eqdē uersus nūq; sine risu legere
possum. Non enim de Socrate aut Platone hoc saltim dicebat:
qui uelut reges habent philosophorum: sed de homine quo fa
no ac uigenti nullus eger ineptius delirauit. Itaq; poeta inanissi
mus leonis laudibus murē nō ornauit: s; obruit & obtruiuit. At
idē nos metu liberat mortis: de qua hęc ipsius uerba sunt expsa
Quādo nos sum⁹ mors nō est. Quādo mors est: nos nō sum⁹
Mors ergo nihil ad nos: q; argute nos fefellit: quasi uero transa
cta mors timeat: qua iam sensus ereptus est: ac non ipsum mori
quo sensus eripit. Est igitur temp⁹ aliquod quo & nos iam nō
sumus: & mors tamen nondū est: idq; ipsuz uidet miserum esse
q; & mors esse incipit: & nos esse delinim⁹. Nec frustra dictuz
est: mors misera nō est. Adit⁹ ad mortē est miser: hoc ē morbo
tabescere: ictū ppeti: ferrū corpore excipere: ardere igni: dētib⁹
bestiaz laniari. Hęc sunt quę timent: nō q; mortē afferūt: sed q;
dolorē magnum. Quin potius effice ne dolor malū sit: omniū

inquit malorum maximū est. Quid ergo nō possu; nō timere: si id
quod mortē antecedit aut efficit malū est! Quid quod totū illud argu
mentū falsū est: quod nō intereūt animę! Vere inquit nā quod cū corpo
re nascit: cū corpore intereat necesse est. Iā superi⁹ dixi differre
hūc locū meli⁹: & operi ultimo reseruare: ut hāc Epicuri psuasi
onem: siue illa Democriti: siue Dicearchi fuit: argumētis & diui
nis testimonijs redarguā. Verum ille fortasse impunitatē uicijs
suis sponpōdit: fuit enī turpissimę uoluptatis assertor: cui⁹ capi
ēde cā nasci hominē putauit. Quis cum hoc affirmari audiat: ui
cijs & sceleribus abstineat. Nā si periture sūt animę: appetamus
diuitias: ut oēs suauitates capere possim⁹. Quę si nobis defunt:
ab his quę habent auferamus clam: dolo: ui. Eo magis si humanas
res nullus deus curat: quādoquē ipse impunitatis arriserit: rapi
amus: necem⁹: sapientis est enī malefacere: si & utile sit & tutū:
quā si quōs in celo deus est: nō nascit cui⁹. Aequę stulti est bñ face
re: quod sicut ira nō cōmouet: ita nec grā tangit. Voluptatib⁹ igit
quoquomō possimus seruiam⁹. Breui enī tempore nulli erim⁹
omnino. Ergo nullū diē: nullū deniq; temporis punctū fluere
nobis sine uoluptate patiamur: ne quod ipi quādoquē perituri sum⁹
idipm quod uixim⁹ pereat. Hoc ille tam & si nō dicit uerbo: re ta
men ipa docet. Nā cū disputat oīa sapienter sua causā facere: ad
utilitatem suam refert omnia quę agit. Itaque qui audit hęc flagi
tia: nec boni quę faciendū putabit: quā benefacere ad utilitatē spe
ctat alienā: nec a scelere abstinēdū: quod maleficio pręda cōiūcta est
Archipirata quęquē uel latronū ductor: si suos ad grassandū coher
ret: quo alio sermone uti pōt: quā ut eadem dicat quę dicit Epicu
rus: deos nihil curare. Nō ira nō gratia tangi: inferorum poenas
nō esse metuēdas: quod animę post mortē occidāt: nec ulli omnino
sunt inferi: uoluptate; esse maximū bonū: nullā esse humanā so
cietatē: sibi quęquē cōsulere: neminē esse quod alterum diligat nisi sua
causa: mortem non esse metuēdam forti uiro: nec ullū dolorem:
quod etiam si torqueatur: si uratur: nihil se curare dicat. Est plane
cur quisquē putet hāc uocem uiri esse sapientis: quę potest latroni
bus aptissime commodari.

Capitulum. xviii. Quomodo pythagorici & stoici cōtrario
epicureis errore desipiant: sic amniarū immortalitatem statuētēs
ut eas in uaria corpora transire mentianē. Et uoluntariā morte;

per sua ferūt inaniter philosophantibus

Lij autē cōtraria his dixerūt: superesse aīas post mortē & hi sunt maxime Pythagorici: ac stoici: quibus & si ignoscēdū est: quod uerū sentiūt: nō possum tñ nō reprehēdere eos: quod nō scientia: sed casu inciderūt in ueritatē. Itaque in eo ipso quod recte sentiebāt aliquid errarūt. Nā cū timerēt: argumentū illud quo colligiē necesse est: ut occidāt animę cū corporib⁹: quod cū corporib⁹ nascūtur. Dixerūt nō nasci aīas: sed insinuari potius in corpora: & de alijs in alia migrare corpora. Nō putauerunt aliter posse fieri: ut sup̄ sint animę post corpora: nisi uideāt fuisse aīa corpora. Parigif ac prope similis errorē partis utriusque: sed hęc in preterito falsa est: illa in futuro. Nemo enim uidit quod est uerissimū: & nasci aīas: & nō occidere: quod cur id fieret: aut quę ratio esset homines nescierūt. Multi ergo ex his: qui ęternas esse animas suspicabantur: tanquā in celū migraturi essent: sibi ipsis manus intulerunt: ut Cleantes & Cryppus: ut Zeno & Empedocles: qui se in ardentis ętbne specū in tempesta nocte deięcit: ut cū repēte nō apparuisset: abiisse ad deos crederet. Et ex romanis Cato: qui fuit in oī sua uita socratice uanitatis imitator. Nā Democritus in alia fuit p̄suasione: sed tamen sponte sua leto caput obuius obtulit ipse: quo nihil sceleratius fieri pōt. Nā si homicida nefari⁹ est: quod hominis extinctor est: eidem sceleri obstruct⁹ ē quod se necat: quod hominē necat. Immo uere maius esse id facinus existimādū est: cuius ultio deo soli subiacet. Nā sicut in hęc uitā nō nostra spēte uenimus: ita rursus ex hoc domicilio corporis quod tuendū nobis assignatū est: eiusdē iussu nobis recedēdū est: quod nos in hoc corp⁹ induxit: tam diu habituros: donec iubeat emitti: & si uis aliqua inferat: ęqua mente patiendū est: cū extincta innocētis anima in ulta esse nō possit: habeamusque iudicē magnū: cui soli uindicta integra semper est. Homicidę igitur illi oēs philosophi: & ipse romanę sapientię princeps Cato: quod anteq̄ se occideret: p̄legisset platonis librū dicit: quod ē scriptus de ęternitate animarū. Et ad summum nefas philosophi auctoritate cōpulsus est. Et hic tamē aliquā moriendi cām uideēt habuisse: odiū seruitutis. Quid Ambrachiotēs ille: quod cū eūdē librū p̄legisset: p̄cipitē se dedit: nullā aliā ob cā: nisi quod Platoni credidit. Execrabilis profus ac fugienda doctrina: si abigit homines a uita. Quod si scisset Plato

atq; docuisset: a quo: & quō: & quibus: & quę obfacta: & quo tē-
pore immortalitas tribuat: nec Theobritū impegisset in mortē
uolūtariā: nec Catonē: sed eos ad uitam & ad iusticiā poti⁹ eru-
disset. Nam Cato uideť mibi cām quęsisse moriēdi: nō ut tā cę-
sarem fugeret: q̄ ut stoicoꝝ decretis obtēperaret quos sectabat:
nomēq; suū grandi aliquo facinore clarificaret: cui qđ mali acci-
dere potuerit: si uiuerit nō inuenio. C. enī; Cęsar ut clemēs erat:
nihil aliud efficere uolebat: etiā in ipō belli ciuilib⁹ ardore: qđ ut be-
ne mereri de repub. uideret: duob⁹ optimis ciuib⁹ Cicerone &
Catone seruatus. Sed redeam⁹ ad eos qđ mortē pro bono laudāt.
De uita quereris qđ si uixeris: aut unqđ tibi ratio cōstiterit: cur om-
nino sis natus. Nōne igitur tibi uerus ille & cōis omnium pater
terētianū illud iure increpauerit! Prius disce qđ sit uiuere: si di-
splicebit uita: tum istoc utitor: indignaris te malis esse subiēctū
qđ si qcq̄ merearis boni: qđ p̄re: qđ dominū: qđ regē tuū nescis: qđ quā
uis clarissimā lucē intuearis oculis: mente tamen cęcus es: & in p-
fundis ignorantie tenebris iaces. Quę ignorātia efficit: ut quos
dā dicere nō puderet: iccirco nos esse natos: ut scelerū poenas lu-
erem⁹: quo qđ delirius dici possit nō inuenio. Vbi enī; uel quę
scelera potuim⁹ admittere: qđ omnino nō fuimus! Nisi forte cre-
dem⁹ inepto illi seni: qđ se in priori uita Euforbiū fuisse mētitus
est. Hic credo qđ erat ignobili genere natus: familiam sibi ex Ho-
meri carminib⁹ adoptauit. O mirā & singularē Pythagore me-
moriā. Et o miserā obliuionē nostrū omniū: qđ nesciam⁹ qđ ante
fuerim⁹. S; fortasse uel errore aliquo uel grā sit effectū: ut ille so-
lus letheū gurgitē nō attigerit: nec obliuiois aquā gustauerit: ui-
delicet senex uanus (licut ociose anicule solēt) fabulas tanqđ infan-
tibus credulis finxit. Quod si bene sensisset de his quibus hęc lo-
cutus est: si hoies eos existimasset: nunqđ sibi tam petulanter men-
tiēdi licētiā uēdicasset: s; deridēda hois leuissimi uanitas. Quid
Ciceroni faciem⁹: qđ cū in principio cōsolatōis suę dixisset luen-
dorū scelerū cā nasci homies! Iterauit id ipsum postea: quasi ob-
iurgās eū: qđ uitā nō esse malis poenā putet. Recte ergo p̄fat⁹ est
errore ac miserabili ueritatis ignorātia se teneri.

Capi. xix. Quod Cicero & alij sapiētissimi immortalitate;
animarum se infideliter docent. Et qđ mala uel bona mors sit
ponderāda ex antea cta uita & gratia dei.

T illi q de mortis bono disputāt: q̄ nihil ueri sciūt: sic ar-
gumētant. Si nihil est post mortē: nō est malum mors: au-
fert enī sensu; mali. Si aut̄ sup̄sunt animę: etiā est bonū: q̄ imor-
talitas seq̄t: quā sententiā Cicero de legib⁹ sic explicauit. Gratule-
murq; nobis: qm̄ mors aut leuiorē q̄ q̄ est in uita: aut certe nō de-
teriorē est allatura statū. Na; sine corpore animo uigēte diuina
est uita: sensu carēte nihil p̄fecto est mali. Argute ut sibi uidetur
q̄ si nihil esse aliud possit. At qn̄ utrūq; hoc falsū; est. Docēt enī;
diuinę litterę nō extingui aīas: sed aut pro iusticia p̄m̄io affi-
ci: aut poena pro sceleribus sempiterna. Nec enim fas est: aut eū;
qui scelerat⁹ in uita foeliciter fuerit effugere quod meretur: aut
eum qui ob iusticiam miserrimus fuerit sua mercede fraudari.
Quod adeo uerum est: ut idem Tullius in cōsolatione nō easdē
sedes incolere iustos atq; impios p̄dicauerit. Nec enī omnib⁹
inqt ūdem illi sapientes arbitrati sunt: eunde; cursum in cęlo pa-
tere. Nam uicijs & sceleribus cōtaminatos deprimi in tenebras
atq; coeno iacere docuerūt: castos autē animos: puros: integros:
incorruptos: bonis etiam studijs atq; artibus expolitos: leui quo-
dam & facili lapsu ad deos: idest ad naturam similem sui peruo-
lare. Quę sententia superiori illi argumento repugnat. Illud enī
sic assumptum est: tanq̄ necesse sit omnem hominem natum im-
mortalitate donari. Quod igit̄ erit discrimē uirtutis ac sceleris
si nihil interest: utrū ne Aristides sit aliquis an P̄halaris? Vtrū;
Cato an Catilina? Sed hęc repugnātiā rerū sententiāq; non cer-
nit: nisi q̄ tenet ueritatē. Si q̄s igit̄ nos roget: utz mors ne sit bo-
num an malū: respondebimus qualitate; eius ex uitę ratione pē-
dere. Nā sicut uita ipsa bonū est: si cū uirtute uiuat: malum si cū
scelere: ita & mors ex p̄teritis uitę actibus pōderanda est. Ita
fit ut si uita ī dei religiōe trāsacta sit: mors malū nō sit q̄ trāsfla-
tio est ad īmortalitatē: si aliter: malū sit necesse est: qm̄ (ut dixi)
ad ęterna supplicia trāsmitit. Quid ergo dicemus: nisi errare
illos q̄ aut mortē appetūt tanq̄ bonū: aut uitā fugiūt tāq̄ malū?
Nisi q̄ sunt iniquissimi q̄ pauitiora mala nō cōpensant bonis plu-
rib⁹. Nā cū omnē uitā p̄ exq̄sitas & uarias traducāt uoluptates
mori cupiūt: si qd̄ forte his amaritudinis supuenit & sic habent
tanq̄ illis nunq̄ fuerit bene: si aliquando fuerit male. Damnāt igit̄
tur uitā omnē bonis plena; quę nihil aliud q̄ malis opinantur.

Mors bona re uit, a mala

nasci
Hinc nata est inepta illa sententia: hanc esse mortem: quam nos uitam
putamus: illam uitam quam nos pro morte timeamus. Ita primum bonum
esse non nasci: secundum citius mori. Quae ut maioris sit auctorita-
tis sileno attribuit. Cicero in consolatioe. Non nasci inquit longe opti-
mus: nec in hos scopulos incidere uitae. Proximum autem si natus sis: quod
primum mori tanquam ex incendio effugere uolentiam fortunae credidisse
se illi uanissimo dicto. Exinde apparet quod adiecit aliquid de suo
ut ornaret. Quero igitur: cui esse optimum putet non nasci: cum sit nul-
lus omnino qui sentiat. Nam ut bonum sit aliquid aut malum sensus ef-
ficat. Deinde cur omnem uitam nihil aliud esse quam scopulos & incen-
dium putauerit: quasi aut in nostra fuerit potestate ne nasceremur:
aut uitam nobis fortuna tribuat non deus: aut uiuendi ratio quicquid si-
mile incendio habere uideat. Non dissimile Platonis illud est: quod
aiebat se gratias agere nature: primum quod homo natus esset potius quam mu-
tum animal: deinde quod mas potius quam foemina: quod graecus quam barbarus: po-
stremo quod atheniensis non thebanus: & quod temporibus Socratis. Dicit
non potest quantam mentibus cecitate: quantoque pariat errores ignora-
tio ueritatis. Ego plane contenderim nunquam quicquid dictum esse in rebus
humanis delirium: quasi uero si aut barbarus: aut mulier: aut asianus:
denique natus esset idem ipse Plato non esset: ac non illud ipsum quod natus
fuiisset. Sed Pythagorae uidelicet credidit: quod ut ueterum homines ani-
malibus uesci: dixit animas de corporibus in aliorum animalium corpo-
ra commutare: quod etiam uanum & impossibile est. Vanum quod necesse non
fuit: ueteras animas in noua corpora inducere: cum idem artifex qui prius
mas aliquando fecerat: potuerit semper nouas facere. Impossibile
quod recte rationis animam immutare naturam statum sui non potest: quam ignis
aut deorsum nititur: aut in trauersum fulminis modo flammam suam fun-
dere. Existimauit ergo homo sapiens fieri potuisse: ut anima quae tunc
erat in Platone: in aliquid mutum animal includeret: eentque humano sen-
su praedita ut intelligeret ac doleret: incongruenti se corpore onera-
ta. Quanto sanius faceret: si gratias se agere diceret: quod ingeniosus: quod
docilis natus esset: quod in his opibus ut liberaliter erudiret. Nam quod
athenis natus est: quod in eo beneficium fuit? An non plurimi extiterunt
in alijs ciuitatibus excellenti ingenio atque doctrina uiri: quae meliores
singuli quam omnes athenienses fuerunt? Quanta hominum milia fuisse
credamus quae & athenis nati: & temporibus Socratis: indocti tamen
ac stulti fuerunt? Non enim aut parietes aut locus: in quo quisque est

effusus ex utero cociliat homini sapiētiam. Quid uero atinuit
Socrati se tēporibus natū gloriari! Num Socrates ingenia discē
tibus potuit dare! Nō uenit in mente; Platoni Alcibiadē quoq;
& Critia; eiusdē Socratis assiduos auditores fuisse: quoꝝ alter
hostis patrię acerrimus fuit: alter crudelissim⁹ omnīū tyrānoꝝ.

Capitulū. xx. Quod Socrates in eo fuit cordatior ceteris: qꝫ
a scrutinio cęlestiū & naturaliū causis disputationem suspen
dit: in qbus temere cōsumit ingenium & tempus: & i multis
desipiunt: quoꝝ subiiciuntur exempla.

Ideam⁹ nūc qd in Socrate ipso tam magnū fuerit: ut hō sa
piens merito gratias ageret illis temporib⁹ esse tenatū: nō
inficior fuisse illū paulo cordatiorē: q̄ ceteros q̄ naturā rerū pu
tauerūt ingenio posse cōprehēdi. In quo illos non tm̄ excordes
fuisse arbitror: sed etiā impios q̄ in secreta illi⁹ cęlestis provide
tię curiosos oculos uoluerūt immittere. Romanę & in plerisq;
urbib⁹ scim⁹ eē qdā sacra: q̄ aspici a uiris nefas habet. Abstinēt
igit̄ aspectu: q̄b⁹ illa cōtaminati nō h̄: & si forte ul' errore ul' casu
quopiā uir aspexit: p̄mo poena ei⁹: deīde i'stauratiōe sacrificij sce
lus expiat. Quid his facias: q̄ incōcessa scrutari uolūt! Nimirū
m̄lto sceleratiores q̄ arcana mūdi, & hoc cęleste tēplū, pphanari
ip̄is disputationib⁹ q̄rūt: q̄ q̄dē Vestę: aut bonę deę: aut Cereris
itrauerit: q̄ penetralia q̄uis adire uiris nō liceat: tm̄ a uiris fabrica
ta sunt. Hi uero nō tm̄ impietatis crimē effugiūt: h̄ qd est multo in
dignius eloquētię famā: aut ingenij gloriā cōsequūtur. Quid si
aliqud inuestigare possent! Sūt enī tā stulti in asseuerādo: q̄ ip̄o
bi in q̄redo: cū neq; inuenire qcq̄ possūt nec defendere: etiā si in
uenerint. Nā si ueꝝ uel fortuito uiderit qd sepi⁹ cōtingit: cōmit
tūt ut ab alijs id p̄ falso refellať. Nō enī descendit aliquis de cęlo: q̄
sententiā de singuloꝝ opinionibus ferat: quapropter nemo dubi
tauerit eos qui ista cōquirāt: stultos iēptos ianos esse. Aliquid
ergo Socrates habuit cordis humani: qui cū intelligeret hęc nō
posse inueniri ab eiusmodi quęstionibus se remouit. Vereorq;
in eo solo: m̄lta enī sunt eius non mō laude idigna: h̄ etiā rep̄hē
sione dignissima: in q̄b⁹ fuit suoꝝ simillim⁹. Ex his unū eliga;

Proverbia Socratis

quod ab omnib⁹ sit probatū celebre hoc prouerbiū Socrates habuit. Quod supra nos nihil ad nos. Procūbam⁹ igit in terrā: & man⁹ ad præclara opera nobis datas cōuertam⁹ in pedes. Nihil ad nos celū: ad cui⁹ cōtēplationē sumus excitati: nihil deniq; lux ip̄a ptineat. Certe uictus nostri cā de celo est. Qd̄ si hoc sensit nō esse de rebus celestibus disputandū: ne illoꝝ qd̄ rōem poterat cōprehēdere: quę sub pedib⁹ habebat. Quid ergo num errauit in uerbis! Verisimile nō est: s; nimirū id sensit qd̄ locutus est: religioni minime seruiendū: qd̄ si aperte diceret: nemo pate ret. Quis enim nō sentiat hunc mundū tam mirabili ratione p̄fectū: aliq̄ prouidētia gubernari! Quādoq; dem nihil est qd̄ pos sit sine ullo moderatore cōsistere. Sic dom⁹ ab habitatore dilabi t̄. Nauis sine gubernatore abit pessum. Et corpus relictum ab aīa defluit: ne dū putemus tantā illā molē: aut cōstrui sine artifice: aut stare sine rectore tā diu potuisse. Quod si publicas illas religiones uoluit euertere: nō improbo: qn etiā laudabo: si ipse qd̄ est meli⁹ inuenerit: uerū idē p̄ canē & anserē deierabat. O hominē scurrā (ut ait Zeno Epicureus) ineptū: pditū: desperatum: si cauillari uoluit religionē dēmentem: si hoc serio fecit: ut aīa turpissimū pro deo haberet. Quis iam superstitiones ægyptiorū audeat reprēhēdere: quas Socrates atbenis auctoritate confirmauit sua! Illud uero nōne sūmę uanitatis: q; añ mortē familiares suos rogauit: ut Aesculapio gallū quē uouerat pro se sacrarent? Timuit uidelicet ne apud Rhadamātum receptorē reus uoti fieret ab Aesculapio. Demētissimū hominē putarē: si morbo affectus perisset: cū uero hoc san⁹ fecerit: est ip̄e isan⁹ q; eū putet eē sapiētē. En cui⁹ tēporibus natū esse se hō sapiēs gratuletur.

Capitulū. xxi. Quod Plato didicerit a Socrate: quod si obtineret: humani generis periret societas.

Ideamus tamen quid illum Socrates docuerit: qui cū totā p̄hysicam repudiasset: eo se cōtulit ut de uirtute atq; officio quęreret. Itaq; nō dubito: qn auditores suos iusticię præceptis erudierit. Docēte igit Socrate nō fugit Platonē: iusticię uim in ægtate cōsistere. Si qd̄ omnes pari cōditione nascunt: ergo inquit nihil priuati ac p̄priū habeāt: sed ut pares esse possint: quod

iusticię ratio desiderat: oĩa in cõe possideāt: ferri hoc pōt q̄diu
de pecunia dici uideť: qđ ip̄m q̄ impossibile sit & q̄ iniustū: po
terā multis rōibus ostendere. Cōcedam⁹ tñ ut possit fieri. Oēs
enī sapiētes erūt & pecuniā cōtemnēt. Quo ergo illū cōitas ista
pduxit? Matrimonia quoq; inqt cōia esse debebūt: s. ut ad eāde;
mulierē multi uiri tanq̄ canes cōfluant: & is utiq; obtineat: q̄ ui
ribus uicerit. Aut si sapiētes sunt ut philosophi: expectēt ut uici
bus tāq̄ lupanar habeāt. O mirā Platonis eq̄tatē. Vbi est igitur
uirtus castitatis? Vbi fides cōiugalis? Quę si tollas: oīs iusticia
sublata est. At idē dixit beatas ciuitates futuras fuisse: si aut phi
losophi regnarēt: aut reges philosopharent. Huic ergo tā iusto
tam equo uiro regnū dares: q̄ alijs sustulisset sua: alijs cōdonass;
aliena: prostituisset pudicitia mulierū: q̄ null⁹ unq̄ nō mō rex: s;
ne tyrann⁹ quidē fecit. Quam uero intulit rationem turpissimi
huius consilij sic inquit. Ciuitas concors erit: & mutui amoris
constricta uinculis: si omnes omnium fuerint: & mariti & p̄res
& uxores & liberi. Quę ista cōfusio generis humani est? Quo
modo seruari potest caritas: ubi nihil est certum quod ametur?
Quis aut uir mulierem: aut mulier uirum diliget: nisi habitaue
rint semper una: nisi deuota mens & seruata inuicem fides indi
uiduā fecerit caritatem? Quę uirtus in illa promiscua uoluptate
locum non habet? Item si omnes omnium liberi sint: quis ama
re liberos tāq̄ suos poterit: cū suos esse aut ignoret aut dubitet?
Quis honorē tanq̄ patri deferet: cū unde nat⁹ sit nesciat? Ex quo
fit: ut nō tantum alienū pro patre habeat: sed etiā patrē pro alie
no. Quid q̄ uxor potest esse cōis: filius uero non potest? quem
concupi non nisi ex uno necesse est. Perit ergo illi uni cōmunitas
ipsa reclamante natura. Superst ut tātummō cōcordię causa uxo
res uelint esse cōmunes. At nulla uehementior discordiarū est
causa: q̄ unius foemine a multis maribus appetitio: quod Plato
si ratione nō poterat: exemplis certe potuit admoneri: & muto
rū animalū quę ob hoc uel acerrime pugnēt: & hominum qui
semper ob eam rem grauissima inter se bella gesserūt.

Capituluꝝ. xxij. Quod dogma Platonis non erat nisi crimi
nis fons & fomes & uirtutum omnium exterminium.

Estat ut cōmunio ista nihil aliud habeat: præter adulteria & libidines: propter quas funditus euertēdas: est uirtus ul' maxime necessaria. Itaq; nō inuenit concordia: quā querebat: q; nō uidebat unde oriat. Nā iusticia in extrapōsitis nihil momenti habet: nec in corpore quidem: sed tota in hominis mēte uersatur. Qui ergo uult homines adæquare: nō matrimonia: nō opes subtrahere debet: sed arrogantia: supbia: tumore: ut illi potētes & elati pares esse se etiā mēdicissimis sciāt. Detracta enim diuitibus insolentia & iniquitate: nihil intererit: utrū ne alij diuites: alij pauperes sint: cū animi pares sint: quod efficere nulla alia res præter religionē dei potest. Putauit igit se inuenisse iusticia: cū eam prorsus euerteret: q; nō rerū fragiliū: sed mētium debet esse cōmunitas. Nam si iusticia uirtutū omniū est mater: cū illę singulę tollunt: ipsa subuertit. Tulit aut Plato ante oīa frugalitatē: quę utiq; nulla est: ubi propriū nihil habeat. Tulit abstinentiam: si quidē nihil fuerit quo abstineat alienū. Tulit tēperantiā: tulit castitatem: quę uirtutes in utroq; sexu maxime sunt. Tulit uere cūdiā: pudorem & modestiam: si honesta & legitima esse incipiunt: quę solēt flagitiosa & turpia iudicari. Sic uirtutem cum uult omnib⁹ dare: omnibus ademit. Nam rerū proprietates & uiciorū & uirtutum materię cōtinet: cōmunitas aut nihil aliud q; uiciorū licentiam. Nam uiri qui multas mulieres habent: nihil aliud dici possūt q; luxuriosi ac nepotes. Itē mulieres quę a multis habent: non utiq; adulerę: q; certū matrimoniū nullū est: s; prostitute ac meretrices sint necesse est. Redegit ergo humanā uitā ad similitudinē nō dico mutoꝝ: sed pecudū ac beluarū. Nā uolucres pene omnes faciunt matrimonia: & paria iungunt: & nidos suos tanq; geniales thoros cōcordi mēte defendūt: & foetus suos q; certi sunt amāt: & si alienos obieceris abigūt. At hō sapiēs cōtra mortē hominū cōtraq; naturā: stultiora tibi quę se queret elegit. Et quoniā uidebat in ceteris animalib⁹ officia marium foeminarūq; nō esse diuisa: existimauit oportere etiā mulieres militare: & cōsilijs publicis interesse & magistratus gerere: & imperia suscipere. Itaq; his arma & equos assignauit: consēquēs est: ut lanā & telā uiris & infantium gestatōes: nec uidit ipsa fibilia esse: quę diceret ex eo: q; ad huc in orbe terrę neq; tā stulta neq; tam uaria ulla gens extiterit: quę hoc modo uiueret.

Capi. xxiij. De minoribus philosophis: & quatenus inuicem
ratione ex rerum cōtemptu pficiāt & erroris assertores sint.

Vm igit̃ in tanta uanitate ipsi philosophoꝝ principes de
prehēdañ: qd illos minores putabimus: q̃ nunq̃ sibi tā sa
pientes uideri solēt: q̃ cū pecunię cōtemptu gloriañ. Fortis ani
m⁹: s; expecto qd faciāt: & quo ille cōtēptus euadat. Tradita si
bi a parētib⁹ patrimonia: tanq̃ malū fugiūt ac deserūt. Et ne in tē
pestate naufragiū faciāt: in trāquillo se ultro p̃cipitāt: nō uirtu
te: s; peruerso metu fortes: sicut illi q̃ cū timēt ne ab hoste iugu
lent: ipsi se iugulāt: ut mortē morte deuitēt. Sic isti unde possēt
gloriā libertatis acquirere: sine honore sine gratia perdūt. Laudat̃
Democrit⁹ q̃ agros suos dereliquerit: eo lq; pascua publica fieri
passus sit: probarem si donasset. Nibil aut̃ sapienter fit quod si
ab oib⁹ fiat: inutile est ac malum: sed hęc negligentia tolerabilis.
Quid ille qui patrimonium in numos redactum effudit in ma
re: Ego dubito utrum ne sanus an demens fuerit. Abite inquit in
p̃fundu; male cupiditates: ego uos mergā: ne ipse mergar a uo
bis. Si tantus pecunię contēptus est: fac illā beneficium: fac huma
nitatem: largire pauperibus. Potest hoc quod pditurus es mul
tis succurrere: ne fame aut siti aut nuditate moriañ. Imitare in
faniā salte; furorēq; Tuditani: sparge populo diripiēda. Potes
& pecuniā effugere: & tamē bene collocare: q̃ saluum est q̃cqd
pluribus p̃fuit. Zenonis autem paria peccata q̃s pbat. Sed omit
tamus id quod est ab oib⁹ semp̃ irritu;. Illud satis est ad coher
cendū furiosi hominis errorē: q̃ inter uicia & morbos misericor
diā posuit. Adimit nobis affectu;: quo ratio humanę uite pene
omnis continē. Cū enim natura hominis imbecillior sit q̃ cęte
roꝝ aīaliū: que uel ad p̃ferēdā uim tēporum: uel ad incurfiones
a suis corporibus arcendas: naturalibus munimētis p̃uidētia cę
lestis armauit. Homini aut̃ q̃ nihil istoꝝ datū est: accepit p̃ istis
omnibus miserationis affectum: qui plane uocat̃ humanitas: q̃
nosmet inuicem tueremur. Nā si hō ad cōspectū alterius homi
nis efferaret̃: quod facere uidemus animantes quarum natura so
liuaga est: nulla esset hominū societas: nulla urbium condēdaꝝ
uel cura uel ratio: sic neq; uita q̃dem satis tuta cum cęteris anima
libus exposita: esset imbecillitas hominū & ipi inter semetiṑos

beluarū more sequerēt. Nō minor in alijs demētia. Quid enī dici
pōt de illo q nigrā dixit eē niuē: q̄ cōsequēs erat ut etiā picē albā
esse diceret. Hic est ille q se iccirco natū esse diceret: ut celū ac so
lē uideret: q in terra nihil uidebat sole lucēte. Xenophanes dicen
tib⁹ mathematicis orbē lunę duo de uiginti ptib⁹ maiore; esse q̄
terrā: stultissime credidit: & q̄ huic leuitati fuit consentaneum:
dixit intra cācauū lunę sinū: esse aliā terrā: & ibi aliud genus ho
minū simili mō uiuere: quo nos in hac terra uiuim⁹. Habēt igi^r
illi lunatici hoīes alterā lunā: quę illis nocturnū lumē exhibeat:
sicut hęc exhibet nobis. Et fortasse hic noster orbis alteri⁹ inferi
oris terrę luna sit fuisse Seneca inter stoicos ait: q̄ deliberarent
ut ne soli quoq; suos populos darēt: inepte. s. qui dubitauerit
Quid enī pderet si dedisset? S; credo calor deterreat: ne tanta;
multitudinē periculo cōmitteret: ne si estu nimio perissent ipsi⁹
culpa euenisse tanta calamitas dicerēt.

Capitulū. xxiiiij. De antipodibus quos ideo esse finxerūt:
q̄ opinati sunt mundum esse rotundum.

Vid illi q̄ esse cōtrarios uestigijs nostris antipodas putāt!
Nunqd aliquid loquūtur? Aut est quisq̄ tam ineptus: qui
credat esse homines: quorum uestigia sint superiora q̄ capita!
Aut ibi quę apud nos iacent uniuersa pendere: fruges & arbores
deorsu; uersus crescere: pluuias & niues & grādines fursu; uer
sus cadere in terrā. Et mirat aliquis ortos pensiles inter septem
mira narrari: cum philosophi & agros & maria & urbes & mō
tes pēsiles faciāt. Huius quoq; erroris aperiēda nobis origo est.
Nam semp eodē mō fallunt. Cū enim falsum aliquid in princi
pio sumpserūt: uerisimilitudine inducti: necesse ē eos in ea quę
consequuntur currere: sic incidunt in multa ridicula: quia neces
se est falsa esse: quę rebus falsis congruunt. Cum aut primis ha
buerint fidem: qualia sunt ea quę sequunt nō circūspiciūt: s; de
defendunt omnimō: cum debeant prima illa utrum ne uera sint
an falsa: ex cōsequentibus iudicare. Quę igi^r illos ad antipodas
ratio pduxit! Videbant siderum cursus in occasum meantiu;
solē atq; lunā in eandem partē semp occidere: atq; oriri semper
ab eadem. Cū aut nō perspicerent quę machinatio cursus eorū
temperaret: nec quomō ab occasu ad orientem remeant. Cælum

aūt ipsum in oēs fere partes putarēt esse deuexum: qđ sic uideri
ppter immensam latitudinem necesse est. Existimauerūt rotun-
dum esse mundum sicut pilam. Et ex motu siderū opinati sunt
cēlū uolui: sic astra solemq; cū occiderint uolubilitate ipā mūdi
ad ortū referri. Itaq; ethereos orbis fabricati sunt: quasi ad figu-
rā mūdi: eosq; celarūt portentuos qbusdam simulachris que
astra esse dicerent. Hāc igit cēli rotūditatē illud sequebat: ut ter-
ra in medio sinu eius esset inclusa: q; si ita esset terrā ipāz globo
similē: neq; enī fieri posset: ut nō esset rotūdū: qđ rotūdo inclu-
sū tenerē. Si aut rotūda etiā terra esset: necesse esset: ut ī oēs cēli
partes eādē faciē gerat: idest montes erigat: cāpos tendat: maria
cōsternat. Quod si esset: etiā sequebat illud extremum: ut nulla
sit pars terre que non ab hoībus: ceterisq; animalibus incolatur.
Sic pēdulos istos antipodas cēli rotunditas adinuenit. Quod
si queas ab his qui hęc portenta defendūt: quō nō cadūt oīa in
inferiorē illā cēli partē? Hāc respōdēt reꝝ esse naturā: ut pōdera
in mediū ferant: & ad mediū cōnexa sint oīa: sicut radios uide-
mus in rota. Que aut leuia sunt ut nebula: fum⁹: ignis: a medio
deferātur ut cēlū petāt. Quid dicā de his nescio: q; cū semel aber-
rauerint: cōstāter in stulticia p̄seuerāt: & uanis uana defendunt:
nisi q; eos iterdū puto ioci cā philosophari: aut prudētes & sci-
os mēdacia defendēda suscipere: q̄si ut ingenia sua in malis reb⁹
exerceāt ul' ostēdāt. At ego multis argumētis pbare possem: nul-
lo mō fieri posse: ut cēlū terra sit inferi⁹: nisi & liber iā cōcludē-
dus esset: ut adhuc aliqua restarēt que magis sint p̄senti operi
necessaria. Et qm̄ singulorū errores p̄currere nō est vni⁹ libri op⁹
fatis sit pauca enarrasse: ex qb⁹ possint q̄lia sint cetera intelligi.

Capi. xxv. Quot & quāta p̄dicēda sūt: & alias necessarias
gētiliū philosophātib⁹ ut pbiam nullus assequat aut rarus.

Vnc pauca nobis de philosophia in cōmuni dicēda sunt:
ut cōfirmata cā peroremus. Summus ille noster Platonis
imitator existimauit pbiam non esse uulgarem: q; eam non nisi
docti homīes asseq possent. Est inq; philosophia paucis cōten-
ta iudiciis: multitudinē cōsulto ipsa fugiens. Non est igit sa-
pientia si ab hominum coetu abhoreret: quoniam sapientia si

Quid philosophia.

homini data est: sine ullo discrimine oibus data est: ut nemo sit
p̄sus: q̄ eā capere nō possit. At illi uirtutē humano generi datā
sic amplexabant: ut soli oīum publico bono frui uelle uiderent:
tā inuidi q̄ si uelēt deligare oculos: aut effodere ceteris ne solē ui
deāt. Nā qd̄ est aliud homib⁹ negare sapiētīā: q̄ mētib⁹ eoꝝ ueꝝ
ac diuinū lumē auferre! Qd̄ si natura hoīs sapiētīę capax ē: opor
tuit & opifices & rusticos & mulieres: & oēs deniq; humanā q̄
formā gerūt doceri ut sapiāt: populūq; ex omni lingua & cōdi
tione & sexu & etate cōflari. Maximū itaq; argumētū est philo
sophiā neq; ad sapiētīā tendere: neq; ip̄a eē sapiētīā: qd̄ myste
riū eius barba tm̄ celebraē & pallio. Senferūt hoc adeo stoici: q̄
& seruis & mulierib⁹ philosophādū esse dixerūt. Epicur⁹ quo
q; q̄ rudes omniū litterā ad philosophiā iuitat. Itē Plato q̄ ciui
tatē de sapiētib⁹ uoluit cōponere. Conati qd̄ sunt illi facere qd̄
ueritas exigebat: s; nō potuit ultra uerba p̄cedi. Primū q̄ multis
artibus opus est: ut ad philosophiā possit accedi. Discendę lit
terę iste cōmunes p̄pter usū legendi: q̄ in tāta reꝝ uarietate: nec
disci audiēdo possunt omnia: ne memoria cōtineri. Grāmaticis
quoq; nō parū operę uel dandū est: ut rectā loquendi rationem
scias. Id multos annos auferat necesse est. Nec oratoria quidem
ignorāda est: ut ea quę didiceris: p̄ferri atq; eloq; possis. Geome
tria quoq; ac musica & astrologia necessaria est: q̄ hę artes cum
philosophia hnt̄ aliquā societate: quę uniuersa p̄discere neq; foe
mine possunt: q̄bus intra puberes annos officia mox n̄sibus do
mesticis p̄futura discenda sunt. Neq; serui qb⁹ p̄ eos annos uel
maxime seruiendū est: q̄bus possunt discere: neq; paupes: aut o
pifices: aut rustici: q̄bus in diē uictus labore est quērēdus. Ob eā
causam Tullius ait abhorrere a multitudine philosophiam. At
enim rudes Epicurus accipiet. Quomodo ergo illa quę de prin
cipijs reꝝ dicunt̄ intelligēt: quę p̄plexa & inuoluta uix etiā poli
ti homīes assequūt̄? In rebus igit̄ obscuritate implicitis: & inge
nioꝝ uarietate cōfusis: & eloquentiū uiroꝝ exq̄sito sermone fu
catis: quis imperito ac rudi loc⁹ est? Deniq; nunq̄ ullas mulieres
philosophari docuerūt: p̄ter unam ex omni memoria Theni
sten. Neq; seruos p̄ter unum Pythagoram: quem male seruien
tem redemisse ac docuisse tradunt̄. Enumerāt etiam Platonem
ac Diogenē: qui tamen serui nō fuerūt: sed bis seruitus euenerat:

funt enim capti: platonē quidē redemisse Aniceris qdam tradit̄
sestertis octo. Itaq; infectatus est cōuiciis hūc ipm redemptorē
Seneca : q̄ Platonē paruo existimauerit furiosus ut mihi quide;
uideť: qui homini fuit iratus q̄ non multā pecuniam perdidit. s.
aurum appendere debuit tanq̄ pro mortuo Hectore: aut tantum
in genere nummorum: quantū uenditor non poposcit. Ex bar
baris uero nullum pręter unū Anacharsim Sytham: qui philoso
phia; ne somniasset quidē: nisi & linguam & lras añ didicisset.

Cap. xxvi. Quod doctrina cęlestis sapiētiā sola largit̄: quā
natura cōmunis appetit: et q̄rens philosophiā nō iuenit. Et q̄ effi
cax sit lex dei: & ecclesię sacramenta.

Vod ergo illi poscēte natura faciendum esse fenserūt: sed
tamen neq; ipsi facere potuerunt: neq; a philosophis fieri
posse uiderunt. Sola hęc efficit doctrina cęlestis: quę sola sapien
tia est. Illi scilicet persuadere cuiq̄ potuerunt: qui nihil persuadēt
etiam sibi. Aut cuiusq̄ cupiditates oppriment: temperabunt ira;
libidinem cohercebūt: cui ipsi & cedant uiciis: & fateantur plus
ualere naturam. Dei autem pręcepta quia & simplicia et uera sūt:
quantū ualeant in animis hominum: quotidiana experimenta de
monstrant. Da mihi uirum: qui sit iracundus: maledicus: effrena
tus: paucissimis dei uerbis tam placidum q̄ ouem reddam. Da
cupidum: auarum: tenacem: iam tibi eum liberalem dabo: & pe
cuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris
ac mortis: iam cruces & ignes: & pericula & taurum contemnet.
Da libidinosum: adulterū: ganeonē: iam sobriū: castū: continētē
uidebis. Da crudelem & sanguinis appetentem: iam in ueram cę
mentiā furor ille mutabit̄. Da iniustum: insipientem: peccatore;
continuo & equus & prudens & innocēs erit. Vno enī lauacro
malicia omnis abolebit̄: tanta diuinę sapientię uis est: ut in hōis
pectus infusa: matrem delictorū stulticiā uno semel ipetu expel
lat. Ad quod efficiēdū: nō mercede: nō liberis: non lucubrationi
bus opus ē. Gratis ista fiūt facile: cito mō pateāt aures: & pectus
sapiētiā sitiāt. Nemo uereat̄: nos aquam nō uendimus: nec solem
mercedē pręstamus. Dei fons uberrimus atq; plenissimus patet
cunctis: & hoc cęleste lumen uniuersis oritur: q̄ uicūq; oculos ha
bent. Num qs h̄ philosophorum: aut unq̄ pręstitit: aut pręstare

si uelit pōt! Qui cū etates suas in studio philosophiē conterant: neq; aliū quēq; neq; seipfos si natura paululū obstitit possunt facere meliores. Itaq; sapiētia eoz ut plurimū efficiat: nō excidit uicia: sed abscondit. Pauca uero dei p̄cepta sic totū hoīem imutant: & exposito uetere nouum reddūt: ut nō cognoscas eundē esse.

Cap. xxvii. Quod philosophi sepe recte p̄cipiūt: & iterdū uidēt uey. Et quare nō sit eis credendū in quo solo nitat̄ cōditō creaturę et unde: nec nō aut fortunę. Et quō p̄bi suis iuicē gladiis pereunt.

Vid ergo: Nihil ne illi simile p̄cipiunt! Immo p̄ multa & ad uerum frequenter accedunt: sed nihil ponderis habent illa p̄cepta: quia sunt humana: & auctoritate maiori: idest diuina illa carent. Nemo igitur credit: quia tam se hominem putat eē qui audit: q̄ est ille qui p̄cipit. Pręterea nihil apud eos certi est: nihil quod a scientia ueniat. Sed cum omnia coniecturis agant: multa etiam diuersa & uaria proferantur: stultissimi ē hominis p̄ceptis eoz uelle parere: quę utrū uera sint an falsa dubitatur: & ideo nemo parat: quia nemo uult ad incertū laborare. Virtutem esse stoici aiunt: quę sola efficiat uitā beatā. Nihil pōt uerius dici: sed quid si cruciabit̄ aut dolore efficiet̄! Poterit ne q̄sq; iter carnifices beatus eē! Immo uero illat̄ corpori dolor materia uirtutis est: itaq; ne ī tormētis qdē miser ē. Epicurus mlto forti⁹: sapiens inqt̄ semp̄ beat⁹ ē: & uelut iclusus in phylaridis tauro hāc uocē emitter: suaue ē & nihil curo: q̄s eū nō irriserit! Maxie q̄ homo uoluptari⁹ personam sibi uiri fortis imposuit: & qdē supra modū. Non enī fieri pōt: ut q̄sq; cruciatus corporis p̄ uoluptatibus ducat: cum satis sit ad officium uirtutis implendū perferre ac sustinere. Quid dicitis stoici! Quid tu Epicure! Beat⁹ ē sapiēs etiam cum torqueat̄: si propter gloriam patientia non fruatur. In tormentis enim fortasse morietur: si propter memoriam aut nō sentiet si occidūt animę: aut si sentiet: nihil ex ea cōsequeat̄. Quis ergo alius fructus est in uirtute! Quę beatitudo uirę: ut equo animo moriant̄! Bonū mihi affertis unius horę aut fortasse momēti: p̄pter quod nō expediat in tota uita miseris & laboribus confici. Quātum aut̄ temporis mors occupat quę cum uenit: utrum equo animo: an iniquo eam sbieris: iā nihil refert. Ita fit: ut nihil

aliud ex uirtute captes nisi gloria. Sed hec aut supuacua et breuis est: aut prauis hominū iudiciis non sequetur. Nullus igitur ex uirtute fructus est: ubi uirtus mortalis est & caduca. Itaq; q̄ hec locuti sunt: umbram quādā uirtutis uiderūt: ip̄am uirtutem nō uidebant. Deflexi enī fuerūt ī terrā: nec uult⁹ suos ī altū erigebāt: ut eā possent itueri: q̄ sese cęli regionib⁹ ostētabat. Hęc cā ē: cur p̄ceptis eoz nullus obtēperet: quoniā aut ad uicia erudiūt: si uoluptatē defēdūt: aut si uirtutē asserūt: neq; peccato poenā minant: nisi soli⁹ turpitudinis: neq; uirtuti ullū p̄miū pollicēt: nisi soli⁹ honestatis & laudis: cū dicāt nō p̄pter aliud: sed p̄pter seipsam expetendam esse uirtutem. Beatus est igitur sapiens in tormētis: sed cum torquetur pro fide: pro iusticia: pro deo: illa patientia doloris beatissimum faciet. Est enim deus qui sol⁹ potest honorare uirtutem: cuius merces immortalitatis sola est: quam q̄ non appetūt: nec religionem tenent: cui ęterna subiacet uita. Profecto neq; uirtutis uim sciunt: cuius p̄m̄ium ignorāt: neq; in cęlum spectant: quod ipsi se facere putant: cum res non inuestigabiles q̄runt: quia ratio in cęlum spectandi nulla alia est: nisi aut religionem suscipere: aut animam suam immortale; esse credere. Quisquis enī aut deū colendū esse intelligit: aut immortalitatis spem sibi propositam habet: mens eius in cęlo est. Et licet id non aspiat oculis: animę tamen lumine aspicit. Qui autem religionem non suscipiunt: terreni sunt: quia religio de cęlo est. Et q̄ animas putant cum corpore interire: ęque in terram spectant: quia ultra corpus quod est terra nihil amplius uidēt: quod sit immortale. Nihil igitur prodest hominem esse fictū: ut recto corpore spectet in cęlum: nisi erecta mente deum cernat: & cogitatio eius in spe uite perpetuę tota uerfetur.

Capi. xxviii. Quod fortuna nihil est quā philosophi non modo deam: sed deū mentiunt. Et quomodo hunc errorem demones immiserint eis qui deum nesciebāt: aut contemnebant.

Vapropter nihil aliud est in uita quo ratio: quo conditio nostra nitatur: nisi dei q̄ nos genuit agnitio: & religiosus ac pius cultus. Vnde quoniam philosophi aberrauerunt: sapientes utiq; nō fuerūt. Quęsierunt illi q̄dem sapientiā: sed quia non rite quęrebant: plapsi sunt lōgius: & in maxios errores iciderūt:

ut etiam cōmunem sapiētiam nō tenerēt. Nō enī tantū religionē
 afferere uoluerūt: ueꝛ etiā sustulerūt dū specie uirtutis fallē idu
 cti: conāt amicos oī metu liberare: q̄ religionis euerſio nature no
 men iuenit. Illi enī cū aut ignorāt a quo eēt effect⁹ mūd⁹: aut per
 suadere uellēt nihil eē nisi diuina mēte pfectū: naturā eē dixerūt
 reꝝ omniū matrē: quasi dicerēt oīa sua spōte eē nata: quo uerbo
 plane imprudentiā suā cōfiteretur. Natura enī remota, puidencia &
potestate diuina prorsus nihil est. Quod si deum naturam uo
 cant: quē peruersitas est: naturam potius q̄ deū nominare. Si autē
 natura ratio est: uel necessitas uel conditio nascendi: non est p se
 ipsam sensibilis: quia necesse est mentem diuinam: quē sua pro
 uidentia nascendi pncipium rebus omnibus p̄beat. Aut si natu
 ra est celum atq; terra: & omne quod natum est: non est de natu
 ra: sed dei opus. Non dissimili errore credunt eē fortunaz: quasi
 deam quandā res humanas uarijs casibus illudentem: q̄ nesciunt
 unde sibi bona & mala eueniant. Cum ac se compositos ad p̄
 liandum putant: nec ullam tamen rationē reddunt: a quo & quā
 ob causam: sed tantum cū fortuna se digladiari momētis omni
 bus gloriant. Iā quicūq; alios cōsolati sunt ob interitū omisso
 nemq; carōrum: fortunē nomen acerrimis accusationibus p̄sci
 derūt: nec omnino ulla eoz disputō de uirtute ē: in qua nō for
 tuna uexet. Marcus Tullius in sua consolatione pugnas se sem
 per cōtra fortunam loquitur: eamq; a se esse superatam: cum for
 titer inimicōꝝ ipetus retudisset: nec tū qdem se ab ea fractū: cum
 domo pulsus patria caruit. Tū autē cum amiserit carissimam fili
 am: uictum se a fortuna turpiter confiteſ. Cedo inquit: & manū
 tollo. Quid hoc homine miserius: qui sic iaceat isipienter inqt:
 sed qui p̄fiteſ se esse sapientē! Quid ergo sibi uult assumptō no
 minis! Quid est cōtempt⁹ ille reꝝ: qui magnificis uerbis p̄tēdi
 tur! Quid dispar ceteris habitus! Aut cur omnino p̄cepta sapi
 entię dantur: si nemo qui sapiat adhuc inuentus est! Et quisq; no
 bis inuidiam facit: quia philosophos negamus esse sapientes: cuꝝ
 ipsi nec scire se quicq; nec sapere fateatur! Nam si quando ita de
 fecerint: ut ne affigere quidem quicq; possint: quid faciunt in reb⁹
 ceteris! Tum uero ignorantię admonentur: & quasi furibundi
 exiliunt: & exclamāt se cecos esse & excordes. Anaxagoras pro
 nunciat circumfusa esse tenebris omnia. Empedocles angustas

esse sensum semitas queritur: tanq̄ illi ad cogitandum rbeda & quadrigis opus esset. Democritus quasi in puteo quodam sic alto ut fundus sit nullus: ueritatem iacere demersam nimirum stulte ut cetera. Non enī tanq̄ in puteo demersa est ueritas: quo uel descendere uel etiam cadere illi licebat: sed tanq̄ in summo montis excelsi uertice: uel potius in celo quod est uerissimum. Quid enī ē cur eā poti⁹ ī imū depressam diceret: q̄ ī summū leuatā: nisi forte mētē quoq; ī pedib⁹ aut in imis calcibus constituē malebat poti⁹: q̄ ī pectore aut ī capite? Adeo remotissimi fuerūt ab ea ueritate: ut eos ne status q̄dē sui corporis admoneret: ueritatē illis in fūmo eē q̄rendā. Ex hac desperatōe cōfessio illa Socratis nata ē: q̄ se nihil scire dixit nisi h̄ unū: q̄ nihil sciat. Hic academię disciplina manauit: si tñ disciplina dici pōt: in qua ignoratio & discitur et docetur. Sed ne illi quidem: q̄ scientiā sibi assumpserūt: id ipsum quod se scire putabant constanter defendere potuerunt. Qui quoniam ratio illis non quadrabat: per ignorātiā reꝝ diuinay tam uarij tam incerti fuerūt: sibiq; sepe cōnria differētes: ut qd sentiret quid uellēt: satis statuere ac diiudicare non posses. Quid igitur pugnes aduersus homines eos: q̄ suo sibi gladio pereūt? Quid labores: ut eos destruas: quos sua ipsos destruit atq; afficit oratio? Aristoteles inq̄ Cicero ueteres philosophos accusans ait eos: aut gloriosissimos aut stultissimos fuisse: qui existi mauissent philosophiā suis ingeniis eē p̄fectā: sed se uidē q̄ paucis annis magna accessio facta eēt breui tēpore pbiam plane absolutā fore. Qd̄ igit̄ fuit illud tēpus? Quo ī ore? Qñ ē? aut a q̄bus absoluta? Nam q̄ ait stultissimos fuisse qui putauissent ingeniis suis p̄fectam esse sapientiam: uerum est: sed ne ipse q̄dem satis prudenter: qui aut a ueteribus coeptā: aut a nouis auctā: aut mox a posterioribus p̄fectum iri putauit. Nunq̄ enim potest inuestigari: quod non per uiam suam queritur.

Capitulum. xxix. Item repetitio de fortuna & natura eius et diffinitione eius.

Ed repetamus id quod omisimus. Fortuna ergo nihil p̄ se est: tanq̄ nec sic habendū ē: tanq̄ sit ī aliquo sensu. Si quidem fortuna est accidentium rerum subitus atq; inopinatus euentus. Verꝝ philosophi ne aliquādo non errent: in re stulta uolunt

esse sapientes: qui fortunę sexum mutant: ea inq; non deam sicut
 uulgi: sed deũ esse dicũt. Eundẽ tñ iterdũ naturam: iterdũ for-
 tunam uocāt. Quid mlt̃a (inqt idẽ Cicero) efficiat inopinata nõ
 bis ppter obscuritatẽ ignoratõnẽq; causay? Cũ igit̃ causas igno-
 rent ppter quas fiat aliqd: etiã ipm q̃ faciat ignorẽt necesse ẽ. Idẽ
 in opere ualde serio: in quo p̃cepta uitę deprompta ex pb̃ia filio
 dabat. Magnã inquit eẽ fortunę uim in utrãq; partẽ q̃s nesciat? Nã
 & cũ p̃spero flatu ci⁹ utimur: ad exit⁹ puenim⁹ optatos. Et cum
 reflauerit: affligimur. Primũ q̃ negat sciri posse qcq̃: sic b̃ dixit
 tanq̃ & ipse & omnes sciant. Deinde q̃ etiã quę clara sunt: dubia
 conantur efficere: hoc putauit esse claruz: quod illi esse debuit uel
 maxime dubium: nam sapienti omnino falsum est. Quis inquit
 nescit? Ego uero nescio. Doceat me si p̃t quę sit illa uis: q̃ flatus
 iste: & qui reflatus. Turpe igit̃ est hominẽ ingeniosum id dicẽ:
 quod si negas probare nõ possit. Postremo q̃ is qui dicit assen-
 sus eẽ retinendos: q̃ stulti sit hominis reb⁹ incognitis temẽ asse-
 tire: licet planẽ uulgi & ip̃eritorum opinionibus credidit: q̃ for-
 tunam putant esse: quę tribuit hominibus bona & mala. Nam si
 mulachru; eius cũ copia & gubernaculo fingunt: tãq̃ hęc & opes
 tribuat: & humanaru; rerum regimen obtineat: cui opinioni &
 Virgilius assensit: qui fortunam omnipotẽtem uocat. Et histo-
 ricus q̃ ait: sed p̃fecto fortuna in oĩ re dominaf. Quid ergo cęte-
 ris dijs loci supef? Cur nõ aut ipa regnare dicĩt: si plus p̃t: aut
 sola colĩt si oĩa: ul' si tantũ mala immittit? Aliquid causę p̃ferãt:
 cur si dea sit: hominibus iudeat: eosq; perditos cupiat: cũ ab his
 religio se colãt? Cur equior sit malis: iniquor aut̃ bonis: cur insidi-
 etur affligat: decipiat: & exterminet? Quis illã generi hominum
 uexatricem cõstituit perpetuã? Cur deniq; tã malã sortita sit ptã-
 tem: ut res cũctas ex libidine mag̃q̃ ex uero celebret obscuretq;?
 Nec inq̃ philosophos inquirere oportuit potius q̃ temere inno-
 centem accusare fortunam: quę etiam si sit aliqua nihil tamen af-
 ferri ab his potest: cũ hominib⁹ tã inimica sit q̃ putatur. Itaq; ille
 omnes orationes quibus iniquitatem fortunę lacerãt: se suasq; uir-
 tutes cõn fortunã sup̃bissime iactãt: nihil sunt aliud q̃ deliramẽ
 ta incõsideratę leuitatis. Quare nõ inuideãt nobis q̃bus aperuit
ueritatem deus: qui sicut scimus nihil esse fortunã: ita scimus eẽ
prauum ac subdolũ spiritũ: q̃ sit inimic⁹ bonis: hostisq; iusticię

qui contraria faciat q̄ de⁹: cuius inuidiæ causam in secūdo libro explicauimus. Hic ergo insidiat̄ uniuersis: sed eos qui nesciūt de um errore impedit: stulticia obruit: tenebris circūfundit: ne quis possit ad diuini nominis peruenire noticiam: in quo uno & sapientia cōtinet̄ & uita ppetua. Eos aut̄ qui deum sciūt: dolis & astutia aggreditur: ut cupiditate ac libidine irrbetiat: aut peccatis blandiētib⁹ deprauatos ipellat ad mortem: uel si dolo nihil p̄ferat: ui et uiolētia deiicere conat̄. Iccirco enī in p̄mordiis t̄ns̄gref̄sionis non statim ad poenā detrusus a deo est: ut hoīem malitia sua exercent ad uirtutē: quę nisi agite^r: nisi assidua uexatōe roboretur: nō pōt esse p̄fecta. Si q̄dem uirtus est perferrēdoꝝ malorū fortis ac inuicta patientia. Ex quo fit: ut uirt⁹ nulla sit: si aduersarius desit. Huius itaq; peruersę potestatis cū uim sentirent uirtuti repugnantem: nomen ignorent: fortunę uocabulum sibi inane finxerūt. Quod q̄ longe a sapientia sit remotū: declarat Iuuenal⁹ his uersibus. Nullum numē habes si sit prudentia: sed nos Te facimus fortuna deam: celoq; locamus. Stulticia igitur & error & cęcitas: et (ut Cicero ait) ignoratio rerum atque causarum: nature ac fortunę nomina induxit. Sed ut aduersarium suū nesciūt: sic nec uirtutem quidem sciunt: cuius scientia ab aduersarij notione descendit: quę si coniuncta est cum sapientia: uel (ut ipsi aiunt) eadem ipsa sapientia est: ignorent necesse est in quib⁹ rebus sita sit. Nemo enī pōt ueris armis instrui: si hostem cōm quem fuerit armandus ignorat: nec aduersarium uincere: qui in dimicando nō hostē uerū: sed umbram petit. Prosterne^r enī qui alio intentus: uenientem uitalibus suis ictū: nec p̄uiderit ante nec cauerit.

Cap. xxx. Epilogus quo docet quō t̄ns̄eūdum sit a uanitate philosophoꝝ recedētib⁹: & ad uerā sapiētiā aspirātib⁹. s. ad uerbū dei: in quo solo ueritas inuenitur: & uirt⁹ & beatitudo: & ab eis quę dicta sunt: ad dicenda transitum facit.

O cui q̄tū mea mediocritas tulit: lōge deuiū philosophos iter a ueritate tenuisse: sentio t̄n q̄ multa p̄terierim: quia non erat mihi p̄pria cōm philosophos disputatio: sed hoc necessario diuertendum fuit: ut ostenderem tot & tanta ingenia in rebus falsis esse consumpta: ne quis forte a prauis religionibus exclusus: ad eos se conferre uellet: tanquā certi aliquid reperturus.

Vna igitur spes homini: una salus in hac doctrina quā defendim⁹ posita est. Omnis sapientia hominis in hoc uno est: ut deum cognoscat et colat. Hoc nostrū dogma: hęc sententia ē. Quāta itaq; uoce possum testificor: proclamo: denuncio. Hoc ē illud quod philosophi omnes in tota sua uita quę fuerunt: nec unquam tamē inuestigare: comprehendere: tenere ualuerunt: quia aut prauam religionē tenuerūt: aut totam penitus sustulerunt. Facebant igitur illi omnes: qui humanam uitam nō instruunt sed turbant. Quid enim docent? Aut quem instruunt: qui seipos nondum instruxerūt? Quem sanare egroti? Quem regere cęci possunt? Huc ergo nos omnes quibus est cura sapientię conferamus. An expectabimus donec Socrates aliqd sciat? An Anaxagoras lumē ī tenebris inueniat? Aut Democritus ueritatem de puteo extrahat? Aut Empedocles dilatet animi sui semitas? Aut Archefilas & Carneades uideant: sentiant: percipiant? Ecce uox de cęlo ueritatem docens: & nobis sole ipso clarius lumē ostendens. Quid nobis iniqui sumus: & sapientiā suscipere cunctamur: quam docti homines cōtritit ingrendo etatibus suis: nūquam reperire potuerunt? Qui uult sapiens ac beatus esse: audiat dei uocem: discat iusticiam: sacramētū natiuitatis suę norit: humana cōtēnat: diuina suscipiat: ut summū illud bonū ad quod natus est possit adipisci. Dissolutis religionibus uniuersis: & omnibus quęcunq; in earū defensionem dici uel solebant uel poterant refutatis: deinde conuictis philosophię disciplinis: ad ueram religionem nobis sapientiāq; ueniēdum est: quoniam est (ut docebo) utrunq; coniunctum: ut eam uel argumentis: uel exemplis: uel idoneis testibus afferam⁹. Et stulticiam quam nobis isti deoꝝ cultores obiectare non desinant: ut nullam penes nos: sic totā penes ipsos esse doceamus. Et quā prioribus libris cū falsas arguerim religiones: & hic cum falsam sapientiam tollerem: ubi ueritas sit ostenderit: planius tamen quę religio: & quę sapientia uera sit liber pxim⁹ indicabit.

L. Coelū Lactantiū diuinaz institutionū aduersus gētes liber quartus in quo docetur quę religio: & quę sapientia uera sit. Quomodo uni⁹ seculi error ī omnē sit trāsfusus etatē: & orbē occupauerit: & gręcia post gloriā septem sapiētū studio pquirende ueritatis exarserit: & studiosi ei⁹ se maluerūt philosophos q̄ sapientes appellari. C. pmū.